

5

Mistä presidentinvaaleissa on kyse? Vaalijulkisuus gallupien ja vaalikoneiden näkökulmasta

Risto Niemikari

Johdanto: Ulkopolitiikan henkilövaali

”Than mukavaa että päästään tasavallan presidenttiä koskeviin aiheisiin näin tunnin jälkeen tässä viimeisessä tentissä.”

– kokoomuksen presidenttiehdokas Alexander Stubb Ylen vaaliväittelyssä
25.1.2024

”Kaikki nämä koskevat jollain tavalla koska arvojohtajuus.”

– keskustelun juontaja Annika Damström

Ylen 25.1.2024 järjestämä ”Suuri vaalikeskustelu” (Yle 2024b) herätti kritiikkiä niin osallistuneiden ehdokaiden, sitä seuranneiden kansalaisten kuin tutkijoidenkin piirissä, koska kahden tunnin lähetysajasta melkein puolet käytettiin sisäpolitiikasta puhumiseen, eikä presidentin varsinaisiin tehtäviin liittyviin asiakysymyksiin (Muhonen 2024; Pakarinen 2024). Keskustelu alkoi juontajan johdannolla: ”Tänä iltana puhumme erityisesti taloudesta ja hyvinvointiyhteiskunnasta, johon myös tasavallan presidentti voi arvojohtajana vaikuttaa.” Stubb esitti yllä siteeratun, ilkurisen heittonsa 50 minuutin keskustelun jälkeen, ja kristillisdemokraattien Sari

Essayah oli jo 10 minuutin kohdalla ihmetellyt vastaavaa. Osa ehdokkaista muistutti presidentin varsinaisista tehtävistä useaan otteeseen tentin mittaan. Toisaalta osittain samatkin ehdokkaat ilmoittivat halukkuudestaan toimia ”arvojohtajana.” Keskustelu äityi ajoittain hallitus- ja oppositio puolueiden väliseksi eduskunnan salikeskusteluksi, jossa politikointiretoriikalla (Palonen 1993; 2003) etsittiin syyllisiä maan ongelmiin menneiltä hallituskausilta. Tähän keskustelua johdatteli juontaja, joka useaan otteeseen kytki keskustelun nimenomaan istuvan hallituksen talouspolitiikkaan:

Se on toden totta, että nämä sisäpoliittiset asiat eivät kuulu presidentille, mutta kyllä, [kansalaisten] kiinnostus on suurta myös siihen, että ymmärtääkö presidentti minkälaisissa realiteeteissa kansa elää. Nyt haluaisin ottaa toisen käsiäänestyksen. Lisääntykö hyvinvointi Suomessa hallituksen talouspoliittisilla toimilla? Kuka on sitä mieltä, että lisääntyy? [Pekka Haavisto: Juuri tämän hallituksen vai yleensä hallituksen?] Tämän hallituksen, nyt, näillä talouspoliittisilla toimilla. Lisääntykö hyvinvointi? Kaksi kättä meni ylös ja kokoomusta edustava presidenttiehdokas ei nostanut kättään, vaikka on pääministeripuolue tämä.

Ylen reaktiot kritiikkiin keskittyivät kahteen seikkaan. Sekä juontaja Damströmin itsensä että uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaavan päätoimittajan Jouko Jokisen mielestä talous- ja sisäpolitiikkaan keskittyminen on perusteltua, koska presidentti on myös arvojohtaja (Laitinen & Hakulinen 2024; Muilu 2024). Jokinen lisäsi myös, että muissa tenteissä on jo puhuttu ulko- ja turvallisuuspolitiikka läpi niin moneen kertaan, että jotain muuta oli keksittävä. Vaikuttaisi siltä, että tiedotusvälineissä kollektiivinen vaalitenttien kokonaismäärän tarkistaminen alaspäin olisi paikallaan. Perustelut sisäpoliittisen keskustelun esillä pitämisen puolesta palautuvat aina samaan lähtöpisteeseen; ”koska arvojohtajuus.” Tämä toimittaja Damströmin vastaus nojasi eksplisiittisesti internetin meemikulttuuriin, joten ei liioiteltua pitää sitä huumorina. Päätoimittaja Jokisen tokaisu ”onko se nyt hirveän huono asia, että presidentinvaalitentissä puhutaan politiikkaa?” (Muilu 2024) puolestaan kieli vahvasta turhautumisesta.

Vaaleissa suurimmat voitot tapahtuvat jo siinä, kun määritellään mistä näissä vaaleissa ylipäätään äänestetään – mistä näissä vaaleissa on kyse? Niin politiikat kuin tiedotusvälineetkin pyrkivät vaikuttamaan tähän asetelmaan. Kun Suomessa vahvistettiin perustuslakimuutoksella pääministerin valtaa presidentin kustannuksella vuosituhaten taitteessa, tuli eduskuntavaaleista suurimpien puolueiden ja median käsittelyssä pian niin sanotut pääministerivaalit. Suomen perustuslaki ei tunne käsitettä pääministerivaalit, vaan lähtee liikkeelle siitä, että kansaa edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta, joka puolestaan valitsee pääministerin. Ministerin on oltava ”rehelliseksi ja taitavaksi tunnettu” Suomen kansalainen. Eduskuntavaaleissa valitaan kaksisataa kansanedustajaa, ei pääministeriä.

Ajatus siitä, että suurimman eduskuntapuolueen puheenjohtaja on automaattisesti pääministeri ei siis suinkaan tule perustuslaista, vaan perustuu puolueiden keskinäiseen sopimukseen, joka asetelma suoraan hyödyttää suuria puolueita pienempien puolueiden kustannuksella (Wass ym. 2024, 60). Tämän sopimuksen herasmiesluonne on siis katsojan silmässä. Pienissä puolueissa järjestely on ainakin herättänyt vahvasti närää sekä tuoreeltaan että edelleen (Hirvasnoro 2022; ks. esim. Puhakka 2018). Eikä kumma, sillä kyselyiden mukaan äänestäjien enemmistö on kuluneiden parin vuosikymmenen aikana omaksunut ajatuksen, että eduskunta-vaaleissa äänestämällä vaikutetaan pääministerivalintaan (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2023).

Samaan tapaan presidentinvaaleihin vaikuttaa pesiytyneen käytäntö, jonka mukaan niissä valitaankin joku muu toimija kuin mitä perustuslaki sanoo. Perustuslain uudistuksilla on nimenomaan pyritty rajaamaan presidentin poliittista valtaa parlamentarismin nimissä, ja tekemään presidentistä ulkopoliitiikan johtaja – yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, kuten perustuslain tunnettu muotoilu kuuluu. Tästä huolimatta presidentistä on yritetty erityisesti tiedotusvälineissä tehdä milloin mitäkin johtajaa. Näistä huomattavin lienee ajatus presidentistä niin sanottuna arvojohtajana. Vesa Koskimaa, Maarika Kujanen ja Tapio Raunio käsittelevät tätä teemaa tämän teoksen luvussa 7.

Ylen vaalitentti 25.1.2024 toi keskustelun presidentin roolista ja niin sanotusta arvojohtajuudesta jokaisen silmille, mutta ilmiö on näkyvillä muuallakin kuin televisioituissa vaalitenteissä. Tässä luvussa käsitellään uutismedian roolia 2024 presidentinvaaleissa gallup-uutisoinnin ja vaalikoneiden kautta. Gallupeissa äänestäjiltä kysytään ja heille tarjotaan tietoa ehdokkaiden oletetusta kannatuksesta. Vaalikoneissa äänestäjät voivat haarukoida ehdokkaiden näkemyksiä poliittisiin kysymyksiin ja löytää itsellensä sopivan ehdokkaan, jota äänestää. Sekä gallup-uutisten että vaalikoneiden laatijat joutuvat ottamaan kantaa kysymykseen: mistä näissä vaaleissa on kyse?

Tiedotusvälineille gallupit ja vaalikoneet ovat datajournalismin aarreaaita. Ne tarjoavat pohjadataa, jonka perusteella voidaan julkaista useita jatkojuttuja eri näkökulmista (Borg & Koljonen 2020, 87–93; vrt. Uskali & Kuutti 2016). Toiset tiedotusvälineet uutisoivat kilpailijoidensa gallupeista valikoivasti. Yhtäältä kilpailijan saavutukseen ei ole kaupallisesti katsoen syytä kiinnittää ylimääräistä huomiota, mutta toisaalta käänteet gallupeissa kannattaa ja täytyy muidenkin tiedotusvälineiden noteerata huolella silloin, kun kyseessä on riittävän merkittävä muutos. Poliittisen viestinnän tutkimuksen näkökulmasta kyse on myös eräänlaisesta metauutisoinnin (metacoverage) alatyypistä, jossa politiikan uutinen generoi lisää uutisia (Esser & D'Angelo 2003). Tällöin tehdään ”uutisia uutisista”, joissa median oma rooli osana poliittista prosessia on läsnä (Wise & Brewer 2010). Tyypillisesti metauutisointia koskevat tutkimukset keskittyvät tiettyyn kampanjaan, kuten myös tämä käsillä oleva tutkimus (ks. esim. D'Angelo & Esser 2014).

Käytän tässä luvussa aineistoina Suomen keskeisimpien medioiden gallupeja, niitä koskevaa uutisointia sekä vaalikoneita presidentinvaaleissa 2024. Gallupeja ja Gallup-uutisointia käsittelen pääasiassa kesän 2023 jälkeiseltä ajalta, jos kohta joitain mielipidemittauksia oli toki tehty ja julkaistu jo aiemminkin. Tarkastelussani on Ylen, MTV Uutisten, Helsingin Sanomien, Iltalehden, Uutissuomalaisen ja Maaseudun Tulevaisuuden teettämät gallupit sekä yksi Åbo Akademin erillinen mittausta. Tämän rajauksen myötä tarkasteltavia gallupeja on yhteensä 24 kappaletta. Lisäksi käsittelen jonkin verran gallupeihin liittyvää uutisointia, pääasiassa niitä julkaisseiden tiedotusvälineiden omia uutis- ja analyysijuttuja.¹ Seuraavaksi analysoin viiden keskeisimmän tiedotusvälineen (HS, Yle, MTV Uutiset, IL ja IS) vaalikoneiden kysymyssisällöt. Näiden viiden vaalikoneen kysymykset/asiaväittämät muodostavat yhteensä 152 vaalikonekysymyksen aineiston. Lisäksi hyödynnän analyysissa Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimuksen aineistoa.

Luvun tavoitteena on luoda kuvaileva katsaus Suomen 2024 presidentinvaalien tapahtumien kulusta ja asiakysymyksistä kahden keskeisen vaalijulkisuuden muodon, gallupien ja vaalikoneiden, kautta. Gallup-tarkastelu muodostaa ensinnäkin eräänlaisen aikajanan kannatusmittauksissa tapahtuneista muutoksista, ja antaa ainakin otsikkotason käsityksen gallupien saamasta mediahuomiosta. Vaalikoneiden sisältöjen analyysin avulla on mahdollista luoda kattava käsitys siitä, miten niissä painotettiin eri asiakysymyksiä presidentinvaaleissa 2024. Lisäksi havaintoja arvioidaan kriittisesti luvun otsikon mukaista kysymyksenasettelua vasten: mistä presidentinvaaleissa 2024 oli kyse? Keskeinen rajoite tässä lähestymistavassa on, että merkittävä vaalijulkisuuden muoto – vaalitentit- ja väittelyt – jäävät tämän tarkastelun ulkopuolelle. Kyseessä on laadullisesti hyvin erilainen aineisto, jota koskien toivottavasti nähdään muuta tutkimusta.

Gallupit presidentinvaaleissa 2024

Mielipidemittaukset eli gallupit ovat monesti herättäneet huolta politiikan tutkijoissa. Presidentinvaalien 2024 yhteydessä politiikantutkija Hanna Wass ilmaisi Ylen lähetyksessä huolensa mielipidemittauksien ja taktisen äänestämisen välisestä yhteydestä (ks. Sonkajärvi 2024). Lisäksi ongelmia on kyselytietojen uutisoinnin suhteen. On kyseenalaistettu, tuntevatko tiedotusvälineiden edustajat kyselytutkimuksien metodologiaa tarpeeksi, jotta voivat aidosti ymmärtää ja tulkita lukuja, joita kansalaisille esittävät (Wiberg 2016). Vähäisen tai jopa virheellisen tutkimuksen taustoituksen lisäksi gallupjournalismia riivaavat turhan jyrkät yleistyksiset ja harhaanjohtavat tulkinnat mielipidekyselyiden varsinaisista tuloksista (Suhonen 2016). Lukijalle jää monesti merkittävä tulkintavastuu.

Wassin (2023) kritiikin mukaan gallupit ovat ”vaaliviihdettä”, joiden myötä ”vaalien todellinen tarkoitus hämärtyy.” Vaikka mielipidemittaukset antavat tietoa po-

¹ Kiitän tämän kirjahankkeen tutkimusavustajaa Vilma Tossavaista avusta uutisaineistojen keruussa.

liittisistä voimasuhteista, mielipideilmapiiristä ja mahdollisesti lisäävät poliittisten toimijoiden responsiivisuutta suhteessa kansalaisiin, liittyy niihin myös kosolti ongelmia. Gallupien taustalla on ylimääräytyneitä ja epärealistisia oletuksia äänestäjien liikkuvuudesta ja poliittisesta valveutuneisuudesta. Gallup-uutisoinnilla haetaan raflaavia otsikoita, mutta välillisesti ne samalla edistävät politiikan kehystymistä markkinalogiikkaa noudattelevaksi kilpailuksi kansalaisten mielessä ja mahdollisesti legitimoivat poliitikoiden toimintaa varsinaisen poliittisen prosessin ulkopuolelta käsin. (Ibid.)

Gallupjournalismia tutkineen Pertti Suhosen (2010) mukaan gallupjournalismilla on mahdollista myös vaikuttaa poliittiseen prosessiin ja politiikan tuotoksiin. Suhonen (2006, 111) kytkee nimenomaan presidentinvaalien osalta toisiinsa perustuslakiuudistuksen ja gallupien vaikutusvallan:

Presidentinvaalin vaalitavan muuttaminen muutti Suomen poliittisen järjestelmän toimintaa ehkä enemmän kuin osattiin odottaa. *Suora kaksivaiheinen kansanvaali* teki koko prosessista aikaisempaa enemmän ehdokkaiden ja äänestäjien välisen. [...] Äänestäjien ohella yhtäältä ehdokkaiden kampanjatoimistot ja toisaalta joukkoviestimet vahvistivat asemaansa. Ehdokkaiden kannatusta mittaavat ja muut mielipidetutkimukset ovat saaneet ennennäkemättömän keskeisen roolin äänestäjien ja ehdokkaiden välisessä vuorovaikutuksessa ja vaalin lopputuloksen muotoutumisessa.

Toisaalta on myös väitetty median agendavallan olevan yleisellä tasolla vähäisempää nimenomaan vaalikampanjoiden aikaan (Walgrave & Van Aelst 2006). Vaalikampanjoiden myötä politiikan asialista muuttuu luonteeltaan symbolisemmaksi, politiikan rutiiniaikoina tapahtuvan käytännön policy-argumentaation sijaan (politiikan substanssiagenda). Lisääntynyt mediahuomio puolestaan avaa poliitikoille lisää mahdollisuuksia esittää omia viestejään haluamallaan tavalla. Vaalikampanjoiden aikaan median tasapuolisuuteen kohdistuu myös normaalia enemmän huomiota ja vaatimuksia. (Ibid.)

Liki puolet äänioikeutetuista äänesti vaalien molemmilla kierroksilla ennakkoon. Annetuista äänistä selkeä enemmistö, reilut kuusikymmentä prosenttia, oli ennakkooääniä molemmilla kierroksilla. Toisen kierroksen varsinaisena vaalipäivänä äänesti vain vajaa neljännes äänioikeutetuista, jota vaaliasiantuntija Sami Borg kommentoi tuoreeltaan ”järkyttävän vähäiseksi” osuudeksi (Ketonen 2024). Voisi jopa sanoa, että gallupien, ennakkooäänestämisen ja ennakkooäänestämisen etene-
misen julkisen seurannan yhdistelmä muodostaa Suomessa jo eräänlaisen vaalien *nollannen kierroksen*. Vaaleissa lieneekin esiintynyt jonkin verran taktista äänestämistä, jota käsittelevät tarkemmin tämän teoksen luvussa 4 Josefina Sipinen, Lisbeth Laine ja Elina Kestilä-Kekkonen.

Kansalaisetkaan eivät vaikuta suhtautuvan gallupeihin erityisen innokkaasti. Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimukseen vastanneita pyydettiin kertomaan, kuinka paljon he seurasivat presidentinvaaleja eri lähteistä. Suurin osa vastaajista

(44,6 %) seuraa gallupeja vain vähän. Ainoastaan reilu kolmannes vastaajista seuraa gallupeja joko melko paljon tai hyvin paljon (yht. 36,2 %). Käyttöasteen ääripäistä voidaan tehdä vielä se havainto, että gallupit kokonaan huomiotta jättäviä on kaksinkertainen määrä (16,0 %) gallupeja hyvin paljon seuraaviin (7,9 %) verrattuna. Lisäksi kaksi viidestä vastaajasta (39,2 %) oli täysin eri mieltä väitteestä: ”äänestin ennen kaikkea sellaista ehdokasta, jolla oli vaaleja edeltäneiden kannatusmittausten perusteella parhaat mahdollisuudet tulla valituksi presidentiksi.” Sen sijaan kaksi kolmannelta (68,7 %) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä: ”äänestin itselleni mieluisinta ehdokasta mielipidemittauksista välittämättä.”

Kun kansalaisia eivät tunnu gallupit juuri kiinnostavan, niin miksi ihmeessä tiedotusvälineet teettivät niitä näissäkin vaaleissa kymmenittäin? Tämä taitaakin olla asian ydin. Gallupit tuntuvat palvelevan ensisijaisesti median omia tarkoituksia. Mielipidemittauksia teettämällä mediat saavat itselleen uutisaineistoa, ylläpitävät omaa näkyvyyttään toisissa tiedotusvälineissä, osallistuvat poliittiseen prosessiin, syventävät ymmärrystä politiikan ilmiöistä, ja myös pysyvät itse ajan tasalla kansalaisten mielipiteistä (Suhonen 2006, 50–51).

Mielipidetutkimuksen kansainväliset järjestöt ESOMAR ja WAPOR (2014) ovat laatineet gallupien tekijöille laatukriteerit, joissa korostetaan toiminnan puolueettomuutta, läpinäkyvyyttä ja metodologista lujuutta. Näitä kriteeristöjä vasten tarkasteltuna suomalaisessa gallup-uutisoinnissa on ainakin aiemmin havaittu selkeitä puutteita (Heino & Wiberg 2012; A. Salminen ym. 2015). Myös toimittajia varten on olemassa apumateriaaleja mielipidemittauksien tulkitsemiseen ja uutisoimiseen (British Polling Council 2023; WAPOR 2024). Suomessa gallupjournalismia ei koske mitkään erilliset säännöt, vaan nekin kuuluvat Julkisen Sanan Neuvoston tavanomaisen itsesääntelyn piiriin. JSN:n arkistoiduista päätöksistä löytyy vain kourallinen gallupien uutisointia koskevia linjauksia. Päätökset ovat olleet pääsääntöisesti vapauttavia, lukuun ottamatta erästä Suomen Kuvalehden juttua, jonka otsikossa väitettiin Ottawan miinasopimusta koskevan kyselyn tuloksista päinvastaista, kuin mitä kyselyn tulokset olivat (Julkisen Sanan Neuvosto 2004).

Presidentinvaalien gallup-julkisuudessa on erotettavissa kolme toisiaan seuraavaa vaihetta. Ensimmäinen on niin sanottu ’asetelmien hakeminen’, jossa tiedotusvälineet julkaisevat gallupeja jo vuosia ennen kuin ehdokkaiden nimistäkään on mitään varmuutta. Tässä ennakkoharavoinnissa kyselyihin vastaajat saavat usein nimetä useita mieleisiä ehdokkaita, ja nimiä heitellään varsin luovasti vakiintuneiden puolueiden nimispekulaatioiden ulkopuoleltakin. Tiedotusvälineet toisinaan jopa itse mieltävät nämä haravointikyselyt suoranaiseksi osaksi vaaliprosessia: ”IS:n presidenttikysely on **esivaalin omainen**, koska puolueet eivät ole ehdokkaitaan vielä asettaneet. Kyselyssä äänen voi antaa useammallekin ehdokkaalle, jota voisi kuvitella äänestävänsä” (Lehto 2022, korostus RN).

Vastaavasti kun syksyllä 2023 siirryttiin kyselyihin, joissa sai nimetä vain yhden ehdokkaan, totesi Iltalehti heidän elokuisen gallupinsa olevan ”ensimmäinen **todellista äänestystilannetta kuvaava** gallup, jossa pääehdokkaiden nimet ovat selvillä” (Ristamäki & Nurmi 2023b, korostus RN). Tässä kyselyssä olivat mukana myös SDP:n

Jutta Urpilainen ja RKP:n Anna-Maja Henriksson. Urpilaiselta kesti vielä liki kolme kuukautta ilmoittaa suostumuksestaan ehdokkaaksi, ja RKP puolestaan ilmoitti kahta viikkoa myöhemmin, ettei aseta ehdokasta lainkaan. Mukana oli myös Paavo Väyrynen, joka ei lopulta edes onnistunut asettumaan virallisesti ehdolle.

Toinen gallup-julkisuuden päävaihe vaaleissa onkin varsinainen gallup-uutisoinnin jakso – kulta-aika, jona tiedotusvälineet saavat generoitua itselleen uutisia omista ja toistensa kyselytuloksista, ja jolloin vaaleihin on vielä kuukausia aikaa, joten tilaa spekulatioille vailla erehtymisen vaaraa on runsaasti. Näihin kyselyihin vastanneet saavat yleensä nimetä vain yhden ehdokkaan, ja mukana on kulloinkin tiedossa tai ennakoitavissa olevat ehdokkaat. Presidentinvaaleissa 2024 tämän vaiheen voidaan sanoa alkaneen kesälomakauden jälkeen, elokuun lopulla 2023. Kolmanteen ja viimeiseen vaiheeseen gallup-uutisointi etenee, kun ennakkovoiton ennustuksen aikana kerätään ja julkaistaan kannatuskyselyitä. Tätä viimeistä vaihetta kutsun tässä tekstissä poleemisesti vaalien nollanneksi kierrokseksi. Käsillä oleva tarkastelu keskittyy siis Mika Aaltolan ilmiötä lukuun ottamatta mainittuihin toiseen ja kolmanteen vaiheeseen.

Taulukossa 5.1 on Ylen, MTV Uutisten, Helsingin Sanomien, Iltalehden, Uutisuomalaisen ja Maaseudun Tulevaisuuden teettämien gallupien (yht. 24 kpl) tulokset koskien presidentinvaalin ensimmäistä kierrosta.² Monesti kannatusmittauksissa oli kysytty erikseen myös toisen kierroksen mahdollisista skenaarioista, mutta tähän taulukkoon olen koonnut kaikkien ehdokkaiden tiedot. Myös tiedot ennakkovoiton alkamisesta ja päättymisestä sekä viralliset vaalitulokset kummankin kierroksen osalta löytyvät taulukosta. Näin ollen taulukkoa voi lukea ylhäältä alaspäin myös eräänlaisena tapahtumien aikajanana. Taulukon luvut ovat prosenttiyksikköjä sellaisena kuin ne on uutisissa ilmoitettu. Täten luvut ovat monesti median toimesta tasalukuihin pyöristettyjä, ja joskus rivin summasta puuttuu useampi prosenttiyksikkö täydestä sadasta. Nämä ovat valtaosin virallisen ehdokasasettelun varmistumista edeltäneitä gallupeja, joissa on ollut mukana muitakin nimiä kuin taulukkoon sisällytetyt lopulliset ehdokkaat. Kunkin gallupin johtajan kannatusluku on lihavoitu. Taulukko ja lähdeluettelo sisältävät myös tekstin ja taulukon seuraamista helpottavan juoksevan rivitunnisteen G01–G24.

² Symmetrian vuoksi taulukossa on myös aikajärjestyksessä ensimmäinen kahdesta Åbo Akademin toteuttamasta kyselystä, koska niistä jälkimmäinen ilmoitettiin MTV Uutisten tilaamaksi, ja olisi siten ollut tarkastelussa mukana joka tapauksessa.

Vaikka gallup-uutisointiin liittyy olennaisesti sensaationhakuisuus, olivat gallup-lukemat jälkikäteen arvioituina melko yllätyksettömiä. Pekka Haavisto ja Alexander Stubb olivat alusta asti omassa luokassaan kannatusmittauksissa, ja päätyivät myös vaalin toiselle kierrokselle. Kolmanneksi kärkiehdokkaaksi nousi oikeastaan vain Jussi Halla-aho joulun edeltä vaalien ensimmäiselle kierrokselle saakka (G10–G18). Valtaosalla ehdokkaista presidentinvaalien kannatuskehityksen tarina oli tasainen. Ehdokkaat Li Andersson, Sari Essayah, Harry Harkimo, Olli Rehn ja Jutta Urpilainen pysyttelivät alkusyksystä vaalien ensimmäiseen kierrokseen saakka pitkälti samoissa asemissa, ja heidän ensimmäisen kierroksen vaalituloksensa olivat niin ikään tuttujen prosenttilukujen maastossa. Selkeimpiä muutoksia olivat Halla-ahon kannatuspyrähdyksen lisäksi Haaviston ja Stubbin keskinäisen järjestyksen vaihtuminen sekä Mika Aaltolan kannatuksen tasainen lasku vaalien lähestyessä.

Seuraavassa käydään läpi presidentinvaalien 2024 gallupeja koskevaa uutisointia. Tarkastelun tavoitteena on kuvaileva, laadullinen katsaus gallup-uutisten keskeisimmistä ilmiöistä, ja se rajautuu pääasiassa kunkin gallupin julkaiseen tiedotusvälineen uutisiin. Näitä ovat (a) alkuasetelma, jossa jo ennakoitiin Haaviston ja Stubbin välistä toista kierrosta, (b) Stubbin vähittäinen siirtyminen gallupien kärkeen, (c) mustan hevosen etsintä ja Halla-ahon kannatuksen nousu ensimmäisen kierroksen lähestyessä, (d) Haaviston mahdollisen nousun odottelu toisella kierroksella sekä (e) Mika Aaltola -ilmiö.

Heti alkusyksystä 2023 päällimmäinen johtopäätös kaikilla tiedotusvälineillä oli se, että vaaleissa tullaan menemään toiselle kierrokselle, ja kaksikko on todennäköisimmin Haavisto ja Stubb – jos kohta liikkuvien äänestäjien mahdollisuuksilla muuttaa kuviota spekulointiin. Iltalehden 24.8.2023 julkaisema, ”ensimmäinen todellista äänestystilannetta kuvaava gallup” (G01), keskittyi toteamaan, että kannatuslukujen valossa vaaleissa tullaan tarvitsemaan toinen kierros, jonne lienevät selviytymässä Haavisto ja Stubb. Iltalehden omat analyysit keskittyivät toisen kierroksen spekulatioihin gallupien taustamuuttujien valossa. Juha Ristamäen ja Lauri Nurmen (2023a) analyysin mukaan vaali tulisi ratkeamaan blokkipoliittiseen äänestämiseen siten, että PS:n kannattajista tulee Stubbin kuninkaantekijä tämän ja Haaviston välisessä blokkiasetelmassa. Tuo ennakointi kantoi lopulta helmikuulle 2024 saakka, vaalien toisen kierroksen spekulatioihin.

Utissuomalainen suhtautui omaan 12.9.2023 gallupiinsa (G02) hieman maltillisemmin, todeten sen olevan ”ensimmäisiä presidenttikyselyitä, joista voi päätellä jotain tulevien vaalien asetelmista.” Haavisto julistettiin ”suosikiksi” ja Stubb toiseksi. Mukaan oli liitetty tutkijoiden arvioita siitä, että voittajan vankkurit -ilmiö saanee äänestäjiä asettumaan vahvemminkin tämän kaksikon taakse. Utissuomalainen kiinnitti kuitenkin huomiota myös kannastaan epävarmojen suureen osuuteen (16,0 %). Ylen (G03) mukaan Haavisto ja Stubb -kaksikko ”pesee kaikki muut.” Gallup-uutisessa keskityttiin pitkälti spekuloidaan toisen kierroksen kuvioilla, ja samaa teki myös samana päivänä oman gallupinsa julkaissut HS (G05). 13.10.2023 gallupinsa (G04) myötä Yle julisti jo, että sen ”presidenttikyselyn perusteella vaalien voitto ratkeaa Pekka Haaviston ja Alexander Stubbin välillä.”

Edellisestä Haaviston johtamasta gallup-mittauksesta ehti kulua hieman yli kuukausi, kun Yle julkaisi seuraavan gallupinsa (Go6) 15.11.2023 otsikolla "Presidenttikisan kärkisija vaihtui – johtokaksikko repi eroa muihin." Välissä tapahtunut olennainen muutos oli Stubbin virallinen nimittäminen kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi 28.10.2023. Kyseisen Ylen gallupin tarkastelujakso alkoi kahta päivää myöhemmin. Mediassa alkoi Stubbin ja Haaviston välinen kaksinkamppailu, jossa he vuorottelivat gallupien kärjessä vain muutaman prosenttiyksikön päässä toisistaan, aina vaalien ensimmäisen kierroksen varsinaiseen vaalipäivään saakka. Gallupien kokonaisuutta katsoen voidaan kuitenkin sanoa, että Stubbin johtoasemasta tuli koko lailla vakiintunut aina loppuun saakka, sillä marraskuun 2023 jälkeen julkaistuissa 19 gallupissa Haavisto oli Stubbia suositumpi vain kolme kertaa. Joukossa on myös yksi jaettu ykkössija.

Stubbin ja Haaviston vuorotellessa gallupien suosituimman ehdokkaan roolissa tiedotusvälineiden uutisointi noudatteli monin paikoin presidentinvaaleja ehdokaiden välisenä urheilukilpailuna kehystävää linjaa. Tällaisia ilmauksia olivat esimerkiksi: "Haavisto johtaa yhä, vaikka Stubb on nousussa" (Maaseudun Tulevaisuus, Go7), "sunnuntaina presidenttikisaan ilmoittautuneen Jutta Urpilaisen (sd) kannatus on noussut neljä prosenttiyksikköä" (HS, Go8), "Stubb on kuronut eroa kiinni" (Uutissuomalainen, Go9), "kärkikolmikon takana tulevat ehdokkaat ovat vaihtaneet kuukauden aikana keskenään paikkoja kuin tuolileikissä" (Yle, G10), "Haavisto ja Stubb tasalukemissa presidenttikisassa – Halla-aho ohitti Rehnin" (Maaseudun Tulevaisuus, G11) sekä "Stubb ohitti täpärästi vihreiden tukeman Pekka Haaviston" (Uutissuomalainen, G12).

Perussuomalaisten Jussi Halla-ahon gallup-kannatus oli kesästä 2023 joulukuun puoleenväliin pysynyt sangen vakaasti 9 ja 10 prosentin välillä. Joulun alla Halla-ahon kannatus nousi ensimmäistä kertaa yli kymmenen prosentin Maaseudun Tulevaisuuden gallupissa (G11). Hänen gallup-kannatuksensa nousi ennakköänessykseen mennessä 18 prosenttiin saakka, ensimmäisen kierroksen vaalituloksen ollessa lopulta 19 prosenttia. Näin ollen Halla-ahosta tuli lopulta vaalien kolmanneksi kannatetuin ehdokas, vaikka hän oli vielä alkusyksystä 2023 gallupeissa sekä Olli Rehnin että Mika Aaltolan takana.

Stubb-Haavisto-asetelma oli jo syksyn 2023 mittaan alkanut vaikuttaa tylsältä, joten välissä jännitystä oli haettu spekuloimalla mahdollisella mustalla hevosella, kolmannella ehdokkaalla joka 'haastaisi' vakiintuneen asetelman – ennen kuin ehdokasasettelu on edes virallistettu. Nämä haaveet olivat jo aiemmin kohdistuneet Mika Aaltolaan. Marraskuulle tultaessa Aaltolan gallup-kannatus oli selkään taputelijoiden harmiksi sulanut, joten toiveille tarvittiin uusi kohde. Aaltolan jälkeen se oli SDP:n Jutta Urpilainen, jonka marraskuussa arveltiin tulevan mukaan kilpaan ja vetävän pelin uusiksi.

Ylen analyysissa 15.11.2023 ennakoitiin, että neljän prosentin kannatuksesta ja vahvistamattomasta ehdokkuudesta huolimatta juuri Urpilainen voisi "sokea Alexander Stubbin ja Pekka Haaviston pelin" (Kinnunen 2023). Myös IS:n politiikan erikoistoimittaja Timo Haapala (2023a) pohti muutamaa päivää myöhemmin, onko

Urpilainen ”jokeri, joka tiputtaa Pekka Haaviston toiselta kierrokselta.” Urpilaisen gallup-lukemat jäivät kuitenkin vielä ehdokkuuden varmistumisen jälkeenkin melko heikoiksi, ja asia jäi vähitellen sikseen.

Lopulta käteen jäi tuttu kumppanuus: Jussi Halla-aho ja lehdistö. Kun sekä Aalto la että Urpilainen epäonnistuivat yllättämisessä, ja Olli Rehnin kampanjan draaman kaari osoittautui harmaudessaan sangen vakaaksi gallupeista uurnille saakka, tarjosi Halla-aho jälleen kirjoiteltavaa. Maaseudun Tulevaisuuden 20.12.2023 julkaisutussa gallupissa (G11) Halla-ahon kannatus nousi ensimmäistä kertaa 12 prosenttiin: ”kärkikolmikossa muhii suuri muutos”, sillä Halla-aho on noussut ”Haaviston ja Stubbinn rinnalle kärkeen.” Käytännössä kyse oli siitä, että Halla-ahon kannatus oli noussut kaksi prosenttiyksikköä lehden omaan, edelliseen gallupiin (G07) verrattuna, samalla kun Rehnin kannatus laski yhden prosenttiyksikön – virhemarginaalin ollessa molemmissa mittauksissa 3 prosenttia suuntaansa. Joulukuun gallupissa Haavisto ja Stubb olivat jaetulla kärkisijalla yli kymmenen prosenttiyksikön päässä kannatuslukemin 23 prosenttia.³ Ilta-Sanomat (2023c) raportoi muutoksen lyhyenä sähkeenä: Haavisto ja Stubb ovat nyt tasoissa, Halla-aho nousi kolmanneksi.

Kirjoittelu oli tässä kohtaa riskaabelia luvuissa tapahtuneisiin muutoksiin nähden, mutta Halla-aho pelasti toimittajat pysyttelemällä kolmannella sijalla niin gallupeissa kuin vaaleissakin. Uutissuomalaisen toimituksessa (G12) Halla-ahon yhden prosentin nytkähdys ylöspäin ei aiheuttanut dramaattisia johtopäätöksiä päivää myöhemmin. HS uutisoi vajaan viikon kuluttua (G13) vastaavan kokoluokan kannatusmuutoksista, että Halla-aho on mennyt Rehnistä ”selvästi ohi.” Vaikka Halla-ahon kannatus jatkoi nousuaan 15 prosenttiin tammikuun puolella, uutisoi Maaseudun Tulevaisuus (G14) muutokset tällä kertaa maltillisesti. Ilta-Sanomien otsikoissa samainen MT:n gallup nähtiin merkinä siitä, että ”presidentinvaaleissa muhii yllätys” (Laukkanen & Pekonen 2024) tai jopa ”todellinen yllätys” (Hautanen 2024). Uutissuomalaisen 20.1.2024 gallupissa (G15) Halla-ahon kannatus jäi jälleen matalammalle, 11 prosenttiin, ja lehdessä aprikoiitiin tutkijakommentein höystettynä, että Halla-aho lienee persoonana vääränlainen toteuttamaan perussuomalaisten kannatusodotuksia.

Ensimmäisen kierroksen ennakoöänestyksen viimeisinä päivinä Helsingin Sanomat ja Åbo Akademi julkaisivat kenties vaalien järisyttävimmät mielipidemittaukset. HS:n gallupissa (G16) Halla-ahon kannatus oli noussut jo 18 prosenttiin, jolloin kolmikko Stubb, Haavisto ja Halla-aho oli enää neljän prosenttiyksikön sisällä toisistaan. ”Halla-ahon kannatus kovassa nousussa”, otsikoi HS. Lehden mukaan Halla-aho ”taistelee pääsystä presidentinvaalien toiselle kierrokselle”, ja että ”entisen kärkikaksikon sijaan nyt voi puhua jo kärkikolmikosta.” Esimerkiksi Iltalehti seurasi tapahtumia sivusta, otsikoiden: ”HS-gallup: Halla-ahon kannatus jyrkässä nousussa – Uhkaa jo Haavistoa” (Taipale 2024), sekä klikkiotsikolla ”Näin asiantuntija arvioi Halla-ahon ja Haaviston taistoa – ’Näyttäisi olevan onnistumassa’” (Tan-

³ Tämä tasatulos on ilmoitettu pyöristettyinä lukuina, ja MT:n joulukuun gallup-uutisessa käytettiin pyöristettyjä lukuja myös sen omasta marraskuun gallupista. Näin ollen tässä tekstissä sanottu eroaa hieman taulukon 1 luvuista.

ner 2024). Kun mukaan saatiin vielä Åbo Akademin saman suuntainen mielipidemittaus, pääsi Iltalehti jo julistamaan otsikossaan: ”Halla-ahon kiri on toden teolla käynnissä” (Kaivanto 2024). Ennakkoäänestyksen päättymisen ja varsinaisen vaalipäivän välissä mukaan pääsi omalla gallupillaan myös Yle (G18): ”Ylen presidenttikysely: Halla-aho nousi ryminällä.” Vaikka Halla-aho lopulta niukasti voitti gallupit 19 prosentin äänisaalillaan, jäi hän kuitenkin kauaksi lehdistössä spekuloidusta mahdollisuudesta edetä toiselle kierrokselle.

Haaviston mahdollisesta vastaiskusta tuli vaalien toisen kierroksen juonikuvio gallup-julkisuudessa. Välittömästi vaalien ensimmäisen kierroksen jälkeen Helsingin Sanomat (G19) kiiruhti julkaisemaan ensimmäisen tiedon toisen kierroksen niin sanotuista asetelmista: ”Alexander Stubb selvässä johdossa.” Mielipidetiedustelu toteutettiin ja julkaistiin parin vuorokauden sisällä vaalistudion valojen sammumisesta. Muutaman päivän kuluttua seurasi suma, jossa eri tiedotusvälineet julkaisivat neljän päivän sisällä yhteensä viisi gallupia. MTV Uutisten (G20) mukaan ”Stubbilla olisi melkoinen kaula Haavistoon nähden.” Samana päivänä hieman toisenlaisia lukemia julkaissut HS (G21) taas totesi, että ”Stubbin kaula on kaventunut.” Vaaliviihdettä oli taas tarjolla, kun Halla-ahon yllätyksen spekulointi vaihtui Haaviston niin sanotun loppukirin jännittämiseksi. Mediassa seurattiin tiiviisti sitä, millä tavoin ehdokkaat kohdentavat vaalikampanjan loppuvaiheen.

Toisen kierroksen tiukimman gallup-tuloksen julkaissut Uutissuomalainen (G22) pysyi kuitenkin maltillisena, pohtien tutkijakommenttien kera mahdollisia kannatuksiirtymiä ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä. Gallup-uutinen oli otikoitu asiaan menevän koruttomasti: ”53 prosenttia äänestäisi Stubbia, 47 Haavistoa”, jos kohta jatkojutussa vaalien toisesta kierroksesta ennustettiin tulevan jännittävä. Myös Maaseudun Tulevaisuus (G23) kirjoitti suhteellisen maltillisesti, tyytyen pohtimaan ehdokkaiden kannatuksen demografisia taustasyitä. Vaalien viimeisen gallupin julkaissut Yle (G24) sen sijaan pääsi herkuttelemaan urheilumetaforilla, otsikon kuullessa: ”Ylen presidenttikysely: Stubbin etumatka kaventui, Haavisto kirii loppumetreillä.” Ylen analyysissa Haavisto muun muassa ”onnistuu viime metreillä kuromaan kaulaa” ja ”kirimään takamatkaansa umpeen.” Lopulta kansa sai sirkushuvinsa. Toisaalta samanaikaisesti oli myös pohdittu, ratkeaisiko vaali kuitenkin lähinnä punavihreän ja oikeistoblokin äänestäjien välisenä väistämättömyytenä, Stubbin hyväksi (Nieminen & Bombin 2024). Tätä teemaa oli pidetty esillä Iltalehden spekulatioissa jo elokuussa 2023, otsikolla: ”PS:n kannattajat saattavat tehdä Stubbista presidentin – Haavistolle ei punavihreä blokki riitä” (Ristamäki & Nurmi 2023a). Stubb voitti kyllä lopulta vaalien toisen kierroksen, mutta historian tiukimmalla erolla kilpailijaansa nähden.

Kuten edellä todettu, gallup-uutisoinnin kolmannen ja viimeisen vaiheen muodostavat ennakkoäänestyksen aikana kerättävät ja ennen varsinaista vaalipäivää julkaistavat gallupit. Ensimmäisen kierroksen ennakkoäänestyksen aikana näin tekivät Maaseudun Tulevaisuus, Uutissuomalainen, Åbo Akademi, Helsingin Sanomat ja Yle (ks. G14–G18 taulukossa 5.1). Toisella kierroksella saman tekivät MTV Uutiset, Helsingin Sanomat, Uutissuomalainen, Maaseudun Tulevaisuus ja Yle (G20–G24).

HS:ltä ehti ilmestyä ensimmäisen varsinaisen vaalipäivän ja toisen kierroksen ennakkoäänestyksen alkamisen välissä myös yksi pikainen gallup (G19). Taktisen äänestämisen kannalta voidaan sanoa, että ainakin nämä gallupit ovat tarjonneet äänestäjille tietoa muiden äänestäjien mahdollisista liikkeistä vaalien ollessa käynnissä. Aiemmin mainitussa Ylen asiantuntijastudiossa 17.1.2024 politiikantutkija Hanna Wass pisti kiitellen merkille, ettei ennakkoäänestyksen alkamispäivänä ollut julkaistu yhtäkään gallupia (Yle 2024a). Maaseudun Tulevaisuuden gallup ilmestyi seuraavana päivänä, ja monia muita pian sen jälkeen.

Ylen Taloustutkimuksella teettämissä gallupeissa (G18 ja G24) kerättiin tietoja kansalaisten (mahdollisesti jo toteutuneista) äänestysmieltymyksistä puhelimitse tismalleen ennakkoäänestyksen ajan sekä vaalien ensimmäisellä että toisella kierroksella. Tulokset julkaistiin molemmilla kierroksilla kaksi päivää ennakkoäänestyksen päättymisen jälkeen, ja kolme päivää ennen varsinaista vaalipäivää. Myös Maaseudun Tulevaisuus teetti toisella kierroksella vastaavanlaisen gallupin (G23). Sen tulokset julkaistiin 7.2. eli päivää ennen Yleä mutta Ylen tavoin ennakkoäänestyksen ja varsinaisen vaalipäivän välissä. Kyseinen gallup on aineiston ainoa, jonka kohdalla aineiston keruun ajankohtaa ei ole tarkalleen yksilöity, vaan on käytetty sanallista ilmausta ”helmikuun alussa.” Myöskään aineiston keruun tapaa ei ole yksilöity niissä kahdessa gallupissa (G14 ja G23), jotka Maaseudun Tulevaisuus on Kantar Agrilla teettänyt vaalien ollessa jo käynnissä. Kärjistäen voisi sanoa, että tässä annetaan varsinaisen vaalipäivän äänestäjien käyttöön otostason tieto annetuista ennakkoäänistä, jotka virallisesti julkaistaan vasta äänestyspaikkojen sulkeuduttua varsinaisena vaalipäivänä. Tämä vaalien *nollas kierros* on siis mediassa jo käytynä, kun varsinainen vaalipäivä on vasta alkamassa.

Gallup-julkisuuden ulkopuolelta on mainittava erikoinen mediatapaus, joka väritti julkista keskustelua vaalien toisella kierroksella, ja mahdollisesti vaikutti myös ehdokkaiden kannatukseen. Ylen ensimmäisen kierroksen tulosillassa 28.1.2024 toimittaja Matti Rönkä sanoi seuraavasti: ”Tässähän voi tulla eteen esimerkiksi toisen ehdokkaan, Pekka Haaviston, sukupuoli suuntautuminen. Miten sen kanssa voi – voi kampanjoida? Jos – voi arvailla että, että on ihmisiä joillekka se on punainen vaate tai vaikeasti hyväksyttävä asia?” (Yle 2024c). Sosiaalisessa mediassa, erityisesti politiikan areenalla viestipalvelu X:ssä (entinen Twitter), nousi kiivasta keskustelua siitä, onko Röngän kysymys sovelias. Toimittaja ja juontaja Marja Hintikka kommentoi Instagram-palvelussa Suomen olevan ”takapajula” ja että kysymys oli ”täysin sopimaton ja sivistymätön” sekä myös ”vastoin kaikkia yhdenvertaisuussopimuksia” (Hakala 2024).

Röngän sanojen takeltelusta huomaa, että hän itsekkin lienee tiennyt kulkevänsä heikoilla jäillä. Sitä taustaa vasten, että Rönkä on vetänyt vaalistudioita vuosikaudet, ja Haaviston homoseksuaalisuudesta käytiin laajoja keskusteluja vielä 2012 presidentinvaaleissa (ks. esim. Railo 2012), voidaan todeta, että Röngän tapaus on hyvä indikaattori sekä mielipideilmaston että keskustelukulttuurin nopeasta muutoksesta. Tapaus aiheutti eri medioissa runsaasti metauutisointia, eli uutisia uutisista (Wise & Brewer 2010). Sekä Rönkä itse että Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vas-

taava päätoimittaja Jouko Jokinen puolustautuivat ja pysyivät kysymyksen takana (Airasvirta 2024; Nousiainen 2024). ”Olisin ehkä muotoillut kysymyksen hieman toisella tavalla. Tämä on kuitenkin teema, joka on olemassa eikä tätä voi väistää”, totesi Rönkä Iltalehdelle jälkikäteen (Jokinen 2024).

Mitä ilmeisimmin on äänestäjiä, joille tämä seikka on äänestämättä jättämisen peruste. Helsingin yliopiston tutkijat kertoivat vaalien ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä Svenska Ylelle aiemmin julkaisemattomia lukuja kansalaisbarometrista, jonka mukaan kolmannes äänestäjistä pitää Haaviston puolisoa syynä olla äänestämättä häntä. Tuloksista keskusteltiin runsaasti jo Svenska Ylen ensimmäisen kierroksen tulosillalla 28.1.2024 (Yle 2024d), mutta vasta Svenska Ylen 2.2.2024 jatkojuttu aiheesta (Swanljung 2024) herätti paitsi laajempaa julkista keskustelua aiheesta, myös kritiikkiä sen suhteen, olisiko näitä lukuja pitänyt lainkaan julkais-ta tuossa kohtaa vaaleja (Waris 2024). Kysymyksenasettelu koski ehdokkaiden puolisoita, mutta Helsingin Sanomat julkaisi kolme päivää myöhemmin omaan kyselyynsä perustuvan jutun. Sen suorasukaisen kysymyksenasettelun mukaan Stubbin äänestäjistä 40 prosenttia katsoi, ettei Haaviston ”seksuaalinen suuntautuminen ole presidentille sopiva” (Sutinen 2024b). On vaikea sanoa, mikä on ollut seksuaalisuus-keskustelun nettovaikutus Haaviston gallup-kannatukseen saati vaalissa saamiin ääniin. Tapaus herätti myös paljon Haavistoa kannattavaa mobilisaatiota, etenkin sosiaalisessa mediassa. Tämän vaikutuksen tutkiminen on erillinen tehtävänsä, ja hyvä kysymys sinänsä. Haavisto itse katsoi jälkikäteen tilanteessa tapahtuneen vähintäänkin mielipidevaikuttamista Ylen taholta: ”...toisella kierroksella Yleisradiolla oli tällainen uutisointi tai jonkinlainen mielipiteisiin vaikuttaminen. En usko, että sillä oli ratkaiseva vaikutus vaaleihin.” (Tolkki 2024).

Oma lukunsa vuoden 2024 presidentinvaaleissa oli Ulkopoliittisen instituutin johtajan Mika Aaltolan ympärille kehkeytynyt mediaspektaakkeli. Aaltolasta oli tullut julkisuuden vakiokasvo Venäjän aloitettua täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainaan helmikuussa 2022. Suomessa tiedonjano sotaan oli erityisen suuri, sillä Suomi oli tuolloin Natoon kuulumattomana Venäjän rajanaapurina samankaltaisessa asemassa kuin valtavan hyökkäyksen ja kansanmurhatoimenpiteiden kohteeksi joutunut Ukraina. UPI:n johtaja Mika Aaltola kommentoi ja selitti Ukrainan sotaan taajaan mediassa kevään 2022 mittaan.

Jo kuukausi Ukrainan sodan alkamisen jälkeen Aaltola nousi uutena nimenä kärkikymmenikköön neljän prosentin kannatuksella, kun Ylen Taloustutkimuksella teettämässä kyselyssä kartoitettiin vajaan kahden vuoden päästä järjestettävien presidentinvaalien asetelmia (Tolkki 2022). Toukokuun 2022 lopulla Ilta-Sanomien kyselyssä Aaltola oli noussut jo viidenneksi 32 prosentin kannatuksella. Tämän ”yl-lätysnimen” nousua kuvailtiin lehdessä ”uskomattomaksi”, ja kyselyn toteuttaneen Taloustutkimuksen johtaja Juho Rahkonen päivitteli lukua ”jäätäväksi puolueiden ulkopuoliselle ehdokkaalle”, jollaista vastaavaa ei uran ajalta muistu mieleen (Waris 2022). Lokakuussa 2022 sama lehti pääsi uutisoimaan että ”voi pyhä jysäys” – Aaltola on kannatuskyselyn suosituin nimi 44 prosentin kannatuksella (Lehto 2022). Käytännössä katsoen tämä oli kolmistaan jaettu ykkössija Haaviston (43 %) ja Rehnin (42

%) kanssa. Näitä kyselyitä tulkitessa on tosin muistettava, että mahdollisuus nimetä useita ehdokkaita nostaa lukuja reippaasti ylöspäin.

Aaltola-ilmiö oli poikkeuksellinen ja ymmärrettävästi aiheutti ehdokasehdokkaassa paineita lähteä vähitellen vakavasti harkitsemaan virallista ehdokkuutta. Julkisuudessa Aaltolan mahdollinen presidenttiehdokkuus näyttäytyi pitkään hänen ja kokoomuksen välisenä liehittelynä. Elokuussa 2023 kuitenkin lopulta tuli ilmoitukset, että Aaltola lähtee ehdolle valitsijayhdistyksen listalta, ja Alexander Stubb kokoomuksen ehdokkaana. Myöhemmin, keväällä 2024, kun Aaltola ilmoitti eurovaaliehdokkuudestaan kokoomuksen riveissä, hän kertoi kokoomuksen olevan hänelle ”luonteva valinta” (Laakso & Bjurström 2024).

Ajoittain Aaltola-ilmiö sai tiedotusvälineissä jopa tragikoomisia piirteitä. Ylen ”mediakriittisestä” Viimeinen Sana -ohjelmasta (Yle 2021) lähetettiin perjantai-iltena 18.11.2022 jakso nimeltä ”Miten Mika Aaltolasta tuli ulkopolitiikan tunteiden tulkki?” (Yle 2022), jossa Aaltola oli itse analysoimassa omaa mediailmiötään. Lisäksi studioon oli tuotu kokoomusvaikuttaja, keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Juho Romakkaniemi, joka ylisti Aaltolaa lähetyksessä estoitta, totesi tämän olleen ”aina oikeassa” ja tuttavaansa siteeraten luonnehti Aaltolan olevan ”suomalaisten [Ukrainan sodasta johtuneiden] tunteiden Paulo Coelho.” Toki Aaltolaa ei tuolloin vielä käsitelty mediassa poliitikkona, sillä hän ei ollut virallisesti ilmoittanut ehdokkuudestaan, mutta kyseisen ohjelman lähetyksen aikaan Aaltola oli jo ehtinyt presidenttigallupeissa jopa karkisijalle, ja oli ehdokasspekulaatioissa nimenomaan kokoomusta lähellä, kuten edellä todettiin. Tapaus on hyvä indikaattori siitä selkään taputtelusta, jonka kohteeksi Aaltola pääsi – tai joutui, näkökulmasta riippuen.

Varsinaisen ehdolle asettumisen myötä politiikan realiteetit kuitenkin iskivät. Aaltolan Gallup-kannatus laski tasaisesti pitkin syksyä 2023, ja asettui muutaman prosenttiyksikön tuntumaan. Joulun alla Aaltolan suosiolukemia aiemmin rummuttaneen Ilta-Sanomien sivuilla todettiin, että ”Aaltolan syöksykierre gallupien ykkösestä pohjamutiin” hakee vertaistaan (Haapala 2023b). Vaalien ensimmäisellä kierroksella Aaltola-ilmiöstä konkretisoitui urnilla vain 47 tuhatta ääntä, joka oikeutti toiseksi viimeiseen sijaan 1,5 prosentin kannatuksella.

Vaalikoneet presidentinvaaleissa 2024

Vaalikoneet ja niiden pohjalta nousevat jatkojutut ovat nykyään jo merkittävä osa vaalijournalismin kokonaisuutta (Borg & Koljonen 2020, 16–18; Mykkänen & Moring 2012; Strandberg 2016). Alati yleistyvien anglistien keskellä käsite *vaalikone* on raiakas tuulahdus. Voidaan kuitenkin todeta, että vaalikoneen englanninkielinen vastine Voting Advice Application (VAA), kiinnittää enemmän huomiota vaalikoneiden äänestyspäätöksiä ohjaavaan ulottuvuuteen. Englantilaisittain vaalikone on siis kirjaimellisesti ottaen *äänestysneuvosovellus*.⁴ Kuten Fossen ja van der Brink (2015)

⁴ Mykkänen (2011, 16) on tämän keskustelun yhteydessä käyttänyt käännöstä ”äänestysapusovellus.”

huomauttavat, vaalikoneet pyrkivät määrittelemään vaaleja, siis vastaamaan kysymykseen: mistä näissä vaaleissa on kyse? On siis tarpeen tarkastella vaalikoneiden sisältämiä kysymyksiä tai asiaväittämiä. Laajin ja viimeaikaisin tutkimus suomalaisista vaalikoneista on Sami Borgin ja Kari Koljosen (2020, 238) teos *Käyttöliitty-mä vaaleihin*, jossa ei tekijöiden mukaan kuitenkaan ”kiinnitetty erityistä huomiota vaalikoneiden kysymyksenasettelujen onnistuneisuuteen.” Tässä tutkimuksessa keskityn kysymyksien sisältöihin ja niiden määrien suhteellisuuteen (ks. myös Haukio 2012).

Vaalikoneiden käyttö jakaa kansalaisia. Hyvin tai melko paljon vaalikoneita seuraavien kansalaisten osuus on vuosituhannen taitteesta lukien kasvanut olemattomasta noin kolmannekseen (Strandberg & Borg 2020, 112–113). Samalla huomataan kuitenkin, että vaalikoneiden käyttö painottuu vahvasti äänestäjien nuorimpiin ikäluokkiin (emt., ks. myös Mykkänen 2011). Toisaalta yleisellä tasolla on tutkittu, että käyttäjien saamilla vaalikonesuosituksilla ei välttämättä ole niin paljoa tekemistä äänestyskäyttäytymisen kanssa kuin vaalikoneiden laatijat ja julkaisijat saattaisivat toivoa (Ruusuvirta 2012). Nuorimmat ikäluokat paitsi käyttävät vaalikoneita eniten, mutta myös ottavat äänestyspäätöksiinsä vaikutteita vaalikoneista enemmän kuin vanhemmat ikäluokat (Borg & Koljonen 2020, 197–199).

Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimuksessa reilu viidennes (22,0 %) ilmoitti seuraavansa vaalikoneita joko hyvin tai melko paljon. Paljastavampaa on kuitenkin asian toinen puoli; kaksi viidennestä (42,7 %) ilmoitti, ettei seuraa vaalikoneita lainkaan, ja sen lisäksi vajaa kolmannes (31,4 %) ilmoitti seuraavansa vaalikoneita vain vähän. Kyselyssä kysyttiin myös, missä määrin vaalikoneista saadut tiedot vaikuttivat äänestyspäätökseen presidentinvaaleissa. Ratkaisevasti tai melko paljon vaikutusta ilmoitti kokeneensa noin kuudennes vastaajista (15,8 %) ja niin ikään kuudennes koki vaalikoneiden vaikuttaneen äänestyspäätökseensä jonkin verran (14,9 %). Kuitenkin samalla vajaa puolet (44,9 %) ilmoitti, ettei vaalikoneiden tiedoilla ollut lainkaan vaikutusta heidän äänestyspäätöksiinsä. Presidentinvaalien 2024 yhteydessä Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaava päätoimittaja Jouko Jokinen (2023) julisti, että vaalikone on ”vuosisadan demokratiateko.” Ottaen huomioon, miten paljon tiedotusvälineet pitävät esillä omia vaalikoneitaan, ja miten vähän kyselyyn vastanneet kansalaiset niitä tuntuvat seuraavan tai niiden suosituksista välittävän, voidaan näkemyseroa pitää erittäin huomattavana. Vaalijournalismissa vaalikoneiden asema on silti keskeinen.

Vaalikoneiden ei voida sanoa johtaneen vaalikonevetoiseen äänestämiseen, vaan pikemminkin jo ennestään poliittisesti tiedostavan väestönosan entistä parempaan tiedonsaantiin muiden lähteiden rinnalla (Mykkänen 2011; Ruusuvirta 2012). Borgin ja Koljosen (2020, 18) mukaan vaalikoneet ovat ”median tuottama lisäpalvelu edustukselliselle vaalidemokratialle.” Ne tarjoavat medialle keinon toteuttaa vallan vahvikoiran tehtävänsä ja osallistavat kansalaisia politiikkaan. Viime kädessä vaalikoneet ovat vapaan demokraattisen tiedon tuottamisen ja välittämisen muoto. (Ibid.) Tästä näkökulmasta voisi sanoa, että vaalikoneita on olemassa ’siksi kun voi’.

Toisaalta jotkut tutkijat ovat korostaneet sitä, ettei mikään vaalikone voi olla poliittisesti neutraali (Fossen & Van Den Brink 2015). Tässä suhteessa keskeiseksi nousee vaalikoneen suosittelutuloksen laskentatapa ja kysymyksenasettelut, joista jälkimmäisiä käsittelen seuraavassa. Tässä osiossa analysoin keskeisimpien uutismedioiden vaalikoneiden sisällöt vuoden 2024 presidentinvaaleissa. Tarkastelussa on viisi tiedotusvälinettä: Helsingin Sanomat, Yle, MTV Uutiset, Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Rajaus on suppeampi kuin gallupien kohdalla. Uutissuomalainen oli mukana gallupien tarkastelussa, koska valtakunnalliset mediat uutisoivat sen gallupeista melko laajasti. Maaseudun Tulevaisuus käytti pitkälti Ylen vaalikonetta, johon oli lisätty kaksi sen omaa kysymystä. Näin ollen sekin rajautui tämän tarkastelun ulkopuolelle. HS:n ja IS:n vaalikoneet perustuvat taustatekniikaltaan Sanoman yhteiskäyttöiselle vaalikoneelle, mutta molemmat ovat mukana tarkastelussa, koska niissä oli paljon eri kysymyksiä. Äänestävä kansalainen on monesti saattanut tehdä molemmat vaalikoneet, joten siltäkin osin molempien mukaan ottaminen on perusteltua.

Toisin kuin gallupeille, ei vaalikoneille ole toistaiseksi olemassa vastaavanlaisia virallisia, kansainvälisiä standardeja sisällön ja eettisten kysymysten suhteen. Niin sanottu Lausannen julistus tarjoaa kuitenkin näkökulmia vaalikoneiden laadintaan (Borg & Koljonen 2020, 54). Kyseessä on kolmentoista kohdan mittainen ohjenuora vaalikoneiden eettisesti kestäväen laatimisen tueksi (Garzia & Marschall 2014). Käsillä olevassa tutkimuksessa ei ole tarkoitus auditoida vaalikoneita tyhjentävästi koko Lausannen julistuksen tasolla, vaan keskittyä vaalikoneiden poliittiseen sisältöön. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että Lausannen julistus kehottaa vaalikoneiden laatijoita puolueettomuuteen, metodologiseen kestävyYTEEN, läpinäkyvyyteen, avoimuuteen, kattavuuteen ja käyttäjäystävällisyyteen. Käsillä olevan tarkastelun kannalta olennaisin on julistuksen kohta, jonka mukaan vaalikoneiden kysymyksien eli ”asiaväittämien on oltava **relevantteja** ja niiden on valaistava poliittista kilpailua **siinä poliittisessa järjestelmässä**, jota varten vaalikone on luotu” (emt., käännös ja korostukset RN).

Vaalikoneet ovat toisinaan aiheuttaneet Suomessa epäluuloista keskustelua. Esimerkiksi 2019 eduskuntavaaleissa kävi ilmi, etteivät edes ehdokkaat itse saaneet välttämättä vaalikoneesta suositukseksi itseään, vaikka olisivat vastanneet kysymyksiin samalla tavoin sekä ehdokkaana että vaalikoneen käyttäjänä. Julkinen keskustelu aiheesta johti muutoksiin Helsingin Sanomien vaalikoneessa. (Borg & Koljonen 2020, 78–81.) Presidentinvaaleissa 2024 HS, Yle ja Iltalehti julkaisivat kukin vaalikoneidensa saatteeksi meta-artikkelin (Laakso ym. 2023; Partanen 2023; Salminen & Nurmela 2023), jossa käydään läpi vaalikoneiden taustoja, toimintaperiaatteita ja tekemiseen osallistuneita henkilöitä tai tahoja. MTV Uutisten (2023b) ja Ilta-Sanomien (2023b) vastaavat artikkelit olivat melko suppeita. Varsinkaan MTV Uutisten vaalikoneen taustojen suhteen ei ollut ainakaan kovin ilmeisesti saatavilla olevaa tietoa tarjolla. Eniten avoimuutta tässä suhteessa on selkeästi harjoittanut aiemmas-

ta kuohunnasta oppia ottanut Helsingin Sanomat, joka lisäksi julkaisi Github-linkin (Nurmela 2023) itse algoritmista kiinnostuneille.⁵

Näissä viidessä vaalikoneessa presidenttiehdokkailta kysyttiin yhteensä 152 kysymystä. Kaikki vaalikoneet oli laadittu siten, että kysymykset jakautuivat eri teemoihin. Teemoille oli eri toimituksien tai vaalikoneiden laatijoiden toimesta annettu erilaisia nimiä, mutta vaalikoneita vertailemalla selviää, että teemakokonaisuuksien jako oli loppujen lopuksi varsin yhtenäinen eri vaalikoneiden välillä. Lisäksi Ylen vaalikoneessa oli teema ”tulevaisuus”, ja Helsingin Sanomilla toista kierrosta varten laaditut lisäkysymykset teemassa ”toinen kierros.” Taulukossa 5.2 on kooste viiden vaalikoneen teemoista kysymysmäärineen. Teemojen nimet ovat vaalikoneiden sanataarkkoja muotoiluja, ja ne ovat karkeasti ottaen toisiaan vastaavilla vaakariveillä. Näin ollen osa taulukon soluista jää tyhjäksi.

Taulukko 5.2 Vaalikoneiden teemat kysymysmäärineen.

Helsingin Sanomat	Kys.	Yle	Kys.	MTV	Kys.	Ilta-Sanomat	Kys.	Yht.
Puolustus	5	Turvallisuus- ja ulkopoliittikka	6	Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	14	Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	7	37
Presidentti ja maailma	7	Kansainväliset suhteet	5		0	Kansainväliset kysymykset	4	21
Arvot	15	Arvot ja suomalainen yhteiskunta	8	Arvot ja asenteet	14	Arvot	4	48
	0	Presidentin tehtävät	6	Valtaoikeudet ja rooli	12	Presidentin valta ja asema	4	25
Presidentti ja Suomi	3	Tulevaisuus	4		0	Suomen sisäiset haasteet	6	13
Toinen kierros	8		0		0		0	8
	38		29		40		25	152

Lähde: Helsingin Sanomat 2023, Yle 2023, MTV Uutiset 2023a, Ilta-Sanomat 2023a.

Presidenttiehdokkaita arvioitiin vaalikoneissa karkeasti ottaen kolmen osakokonaisuuden perusteella: (A) ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittiset mielipiteet, (B) näkemykset presidentin roolista yhteiskunnassa ja valtaoikeuksien laajuudesta, sekä (C) niin sanottuja ”arvoja” ja suomalaisen yhteiskunnan suuntaa sekä sisäisiä asioita koskevat mielipiteet. Sisäpoliittisia teemoja koskeva keskustelu nivoutui yleensä yhteen niin sanotun arvokeskustelun kanssa. Ylellä nämä teemat oli yhdistetty suoraan toisiinsa, kuten yhtiön närää herättäneessä vaalikeskustelussakin. Monin paikoin muissakin vaalikoneissa niin sanotut arvokysymykset oli muotoiltu suomalaisiin esimerkkeihin viitaten.

⁵ Github on palvelu, jossa ohjelmistojen kehittämisestä kiinnostuneet voivat vaihtaa tietoja ohjelmien koodista sekä keskustella projekteista. Tässä tekstissä ei arvioida HS:n toimittamien tietojen laatua, vaan tyydytään toteamaan, että HS on presidentinvaalien 2024 yhteydessä ilmoittanut julkaisevansa vaalikoneensa algoritmin.

Helsingin Sanomat esimerkiksi kysyi ehdokkailta arvo-osiossaan, onko Suomen monikulttuuristuminen hyvä asia, ja MTV Uutiset tiedusteli, onko ay-liikkeen hallituksen uudistuksia vastustava lakkoilu moraalisesti oikein. Samojen kysymysten yhteisesiintymiä vaalikoneiden välillä tarkastelemalla huomataan, että sama kysymys on usein esitetty arvokysymyksenä yhdessä vaalikoneessa, ja suomalaista yhteiskuntaa koskevana kysymyksenä toisessa. Kysymyksen yleisen asevelvollisuuden laajentamisesta muitakin kuin miehiä koskevaksi kysyivät kaikki viisi vaalikonetta, ja se oli esittäjästä riippuen joko ulkopolitiikan, puolustuspolitiikan tai arvoja ja suomalaista yhteiskuntaa koskeva kysymys.

Ajankohtainen sisäpoliittinen keskustelu esitettiin monesti arvokeskustelun asussa. MTV Uutisten vaalikone kysyi ehdokkailta arvokysymyksenä, onko palkansaajien verotus Suomessa liian kireää, ja onko velkaantumisen pysäyttäminen hallituksen tärkein tehtävä. HS, Yle ja MTV Uutiset kysyivät kaikki arvokysymyksenä, onko koko Suomi pidettävä asuttuna ja onko kaupungistuminen hyvä asia. Helsingin Sanomat esitti ehdokkaille viisi taloutta ja tulonjakoa koskevaa kysymystä – kaikki niin sanottuina arvokysymyksinä. Kysymyksen turkistarhauksen kieltämisestä lailla esittivät niin Yle, MTV Uutiset, kuin Ilta-Sanomatkin. Mikään näistä asiakysymyksistä ei kuulu presidentin tehtäviin eikä valtaoikeuksien piiriin. Ne kaikki kuuluvat eduskunnalle ja hallitukselle, eli eduskuntavaalien vaalikoneisiin.

Mikä on kolmen eri osakokonaisuuden välinen keskinäinen suhde? Kuinka paljon kysymyksiä tietystä aiheesta on paljon? Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää, että taulukossa 5.2 esitettyjä tietoja jatkojalostetaan hieman, toteamalla ensiksi, että Ylen teeman ”Tulevaisuus” kaikki neljä kysymystä käsittelivät arvoja ja sisäpolitiikkaa. Lisäksi HS:n toisen kierroksen jatkokysymykset voidaan purkaa ja yhdistellä muihin kategorioihin seuraavasti: ulkopolitiikkaa koskevat (4 kpl), arvoja sekä sisäpolitiikkaa koskevat (3 kpl) ja valtaoikeuksia koskeva kysymys (1 kpl).

Tällä tavoin tiivistetty taulukko 5.3 kertoo, että ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia kysymyksiä (A) esitettiin vaalikoneissa yhteensä 62 kappaletta (37+21+4), eli 40,8 prosenttia kaikesta vaalikonekeskustelusta koski tätä osa-aluetta. Näkemyksiä presidentin roolista ja valtaoikeuksista (B) kysyttiin yhteensä 26 kertaa (25+1), eli 17,1 prosentissa kysymyksistä. Viimeisestä osiosta (C) kysyttiin yhteensä 64 kertaa (48+13+3), eli 42,1 prosenttia keskustelusta koski arvoja ja Suomen sisäisiä asioita. Karkeasti ottaen voidaan siis sanoa, että vain kaksi viidennestä vaalikonekysymyksestä käsitteli presidentin varsinaisia poliittisia vastuualueita eli ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Toisin sanoen selkeä enemmistö vaalikonekeskustelusta kohdistui tässä mielessä toissijaisiin seikkoihin.

Taulukko 5.3 Vaalikonekysymysten aihealueittainen jakauma.

Osa-alue	Kysymyksiä	Osuus (%)
(A) ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka	62	40,8
(B) presidentin rooli ja valtaoikeudet	26	17,1
(C) arvot ja Suomen sisäiset asiat	64	42,1
	152	100,0

Lähde: Helsingin Sanomat 2023, Yle 2023, MTV Uutiset 2023a, Iltalehti 2023, Ilta-Sanomat 2023a.

Eri vaalikoneissa kysyttiin monesti koko lailla samaa asiaa tai toisinaan jopa tismalleen sama kysymys. Jos tarkastellaan kysymyksien varsinaista sisältöä, ei ilmiä, voidaan tunnistaa yhteensä 101 eri asiaa koskevaa kysymystä. Taulukko 5.4 kokoaa yhteen vaalikoneaineiston yleisimmät kysymykset, eli ne, joita kysyi enemmistö vaalikoneista eli kolme tai useampi vaalikone. Kysymyksissä oli jonkin verran keskittyneisyyttä, sillä 13 eri asiasta kysyttiin koko vaalikoneaineiston tasolla yhteensä 50 kertaa. Toisin sanoen useitakin eri vaalikoneita käyttävä kansalainen törmää joka kolmannen (50/152) vaalikonekysymyksen kohdalla johonkin näistä kolmestatoista aiheesta.

Taulukko 5.4 Yleisimmät vaalikonekysymykset.

Kysymyksen aihe	HS	Yle	MTV	IL	IS	Yht.
Yleisen asevelvollisuuden laajentaminen kaikkia koskevaksi	1	1	1	1	1	5
Suomen taloudellinen riippuvuus Kiinasta	1	1	1	1	1	5
Ahvenanmaan demilitarisointi	1	1	1		1	4
Presidentin ja pääministerin/hallituksen vallanjaon muuttaminen	1		1	1	1	4
Uudenvuodenpuheen kristillinen lopputervehdys		1	1	1	1	4
Eutanasian laillistaminen	1		1	1	1	4
Katujengien yhteys maahanmuuttopolitiikkaan		1	1	1	1	4
Ydinaseiden kuljetukset tai läsnäolo Suomen maaperällä	1	1	1	1		4
Sukupuolen moninaisuuden/seksoaalivähemmistöjen huomioiminen politiikassa	1	1	1	1		4
Naton pysyvät tukikohdat/joukot Suomessa		1	1		1	3
Ottawan sopimuksesta irtautuminen	1			1	1	3
Turkistarhauksen kieltäminen		1	1		1	3
Koko Suomen asuttuna pitäminen	1	1	1			3
						50

Lähde: Helsingin Sanomat 2023, Yle 2023, MTV Uutiset 2023a, Iltalehti 2023, Ilta-Sanomat 2023a.

Jatketaanko Ukrainan tukemista? Onko ilmastonmuutoksen vastaisen työn olta-va Suomen presidentin ja ulkopoliitiikan keskeinen tavoite? Onko yhteistyötä Afrikan maiden kanssa lisättävä? Näitä kutakin kysymystä esitti vaalikoneissa vain kaksi tiedotusvälinettä viidestä. Toki on ymmärrettävää ja varmasti muidenkin kuin tiedotusvälineiden itsensä kannalta tavoiteltavaa, etteivät kaikki suurimpien medioiden vaalikoneet ole keskenään aivan samanlaisia. Kuitenkin kysymyksien kokonaisuutta ja presidentin valtaoikeuksia ja poliittista tehtävää ajatellen on omituista, millaisille kysymyksille vaikuttaa olevan tilaa ja millaisille ei. Näkemyksiä Trumpin mahdollisesta uudelleenvalinnasta (IS), sääntöpohjaisesta maailmanjärjestyksestä (HS), itärajan rajanylityspaikoista (HS) ja Ukrainan EU- sekä Nato-jäsenyyksistä (Yle) kysyttiin kutakin vain yhdessä vaalikoneessa viidestä. Nämä ovat kaikki kysymyksiä, joihin Suomen ulkopoliittisella johdolla on oltava valmiita näkemyksiä maailmalla ja kotimaassa.

Palestiinan valtion tunnustamisesta (MTV Uutiset) ja Israelin toimista Gazassa (HS) kysyttiin kummastakin vain kerran koko 152 kysymyksen aineistossa. Tämä on yllättävää, sillä juuri näillä kysymyksillä luulisi saavan näkyville eroja poliitikkojen välillä. Suomen yleisradioyhtiön ja kummankaan suuren iltapäivälehdien vaali-

koneissa ei siis kysytty lainkaan lähiaikojen kenties merkittävimmästä ja poliittisia jakolinjoja kuummentavimmasta konfliktista. Mielenosoituksia ja intohimoisia puheenvuoroja niin poliitikoiden kuin kansalaistenkin keskuudessa Suomessa ja maailmalla herättänyt aihe ei juuri noussut Suomessa presidentinvaalien vaalikoneiden agendalle.

Vaalikoneiden julkaisupäivät ovat 2.12.2023 (MTV Uutiset), 16.11.2023 (HS), 21.12.2023 (Yle), 4.12.2023 (IL) ja 16.11.2023 (IS). Hamasin hyökkäys Israeliin oli tapahtunut 7.10.2023 ja Israelin sotatoimet Gazassa alkaneet välittömästi sen jälkeen. Vaalikoneiden kehitystyö on varmasti ollut pitkällä sodan alkaessa, mutta ottaen huomioon, että tiedotusvälineet itse tapaavat korostaa nopean tiedonvälityksen merkitystä yhteiskunnassa, on vaikea ajatella, etteikö reilussa kuukaudessa tai kahdessa olisi kysymyksiä ehditty päivittää. Helsingin Sanomienkin kohdalla kysymys on esitetty vasta presidentinvaalien toiselle kierrokselle lisättyihin jatkokysymyksiin. Vähintäänkin voidaan todeta, että vaalikoneiden kyky reagoida ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin on heikko. Samanaikaisesti tiedetään, että vaalikoneiden julkaisuajankohdat ovat tiedotusvälineissä mediakilpailun kannalta tarkoin harkittuja (ks. Borg & Koljonen 2020, 76–78).

Kyse ei ole siitä, etteikö joukossa olisi ollut paljon myös hyviä kysymyksiä. Edellä mainittujen lisäksi näitä olivat esimerkiksi kysymykset siitä, pitäisikö Suomen olla puuttumatta muiden Nato-maiden ihmisoikeusrikkomuksiin (Yle), onko presidentin oltava aktiivinen Ukrainan sodan lopettamisessa (MTV Uutiset), tai pitäisikö seksuaalivähemmistöjen aseman parantamisen olla osa Suomen ulkopoliittikkaa (IL). Samanaikaisesti vastaava palstatila, eli yksi kysymys, on kysytty muun muassa suomalaisten ylipainosta (IL), siitä että ”mitään ei saa enää sanoa” (IL), syökö ehdokas mieluummin grillimakkaran vai soijanakin (IS), kannabiksen laillistamisesta (MTV Uutiset) sekä huumeiden käyttäjien hoitamisesta/rankaisemisesta (Yle). Kyse on siis pikemminkin siitä, että hyvät ja relevantit kysymykset hukkuivat irrelevantin massan sekaan.

Presidentin rooli ja valtaoikeudet (B) vaalikoneiden teemana on hieman ristiriitainen kokonaisuus. Yhtäältä tämä kysymysluokka on huomattavasti relevantimpi kuin monet muut vaalikoneiden kysymykset, sillä esimerkiksi presidentin ja pääministerin tai hallituksen välinen vallanjako on tärkeä kysymys ja ongelma erityisesti ulkopoliitikassa. Toisaalta presidentti ei itse päättä omista valtaoikeuksistaan, vaan eduskunta. Tämän vuoksi hedelmällisempää onkin kysyä, miten presidentti aikoo valtaoikeuksiaan käyttää, kuin miten hän tahtoisi niitä *muuttaa*. Molempia nähtiin vuoden 2024 presidentinvaalien vaalikonekysymyksissä. Mikä on presidentin liikumatila roolissaan? Mitä ehdokas presidenttinä tekisi? Tätä koskevia, muita kuin valtaoikeuksiin liittyviä kysymyksiä kysyttiin vaalikoneissa mm. seuraavista aiheista:

- presidentin ulkopoliitiikan sisältö (ilmastonmuutos, ihmisoikeudet, Ukraina)

- tuleeko presidentillä olla rooli ns. "arvojohtajana" tai sisäpoliittisena johtajana
- presidentin henkilökohtainen tausta (ulkopoliittinen kokemus, puolison rooli, varusmiespalveluksen suorittaminen)

Nämä kysymykset kuitenkin hajautuivat paljolti eri vaalikoneiden kesken, ja tyyppillisesti kustakin asiasta kysyi vain yksi tiedotusväline. Yhteensä niistä kysyttiin vain 13 kertaa. Sen sijaan kysymyksen presidentin ja pääministerin tai hallituksen välisen vallanjaon muuttamisesta esitti peräti neljä vaalikonetta viidestä. Lisäksi vaalikoneet olivat kiinnostuneita presidentin palkkauksesta, syntyperästä, armahdusoikeudesta, armeijan ylipäällikkyydestä ja mahdollisuudesta hajottaa eduskunta presidentin omalla päätöksellä. Tässä vaalissa kyseessä olevat ehdokkaat eivät kuitenkaan määritelmän mukaisestikaan ole hakeutumassa tehtäviin, joissa kyseisistä asioista päätetään. Toisaalta, vaikka presidentin laillisesta asemasta kysyminen presidenttiehdokkailta itseltään on periaatteessa jokseenkin ajan hukkausta, on tunnustettava, että äänestäjiä nämä kysymykset saattaisivat hämmentää vielä enemmän, jos ne esitettäisiin eduskuntavaalien yhteydessä.

Sisäpolitiikka (C) vaikuttaa olevan presidentinvaaleissa jokseenkin kuuma peruna myös vaalikoneiden laatijoille. Sisäpolitiikasta nimittäin kysyttiin hyvin usein, mutta asiasta puhumista sen oikealla nimellä välteltiin. Sen sijaan vaalikoneissa oli kiertoilmauksina teemakokonaisuuksia kuten "presidentti ja Suomi" (HS) tai "Suomen sisäiset haasteet" (IL). Esimerkiksi eutanasian laillistamisesta kysyi neljä vaalikonetta, katujengeistä niin ikään neljä, ja turkistarhauksen kieltämisestä kolme vaalikonetta viidestä.

Tiedotusvälineissä on tapana perustella poliittisesti irrelevanttien kysymyksien esittämistä sillä, että ehdokkaiden välille täytyy saada eroja näkyviin. Tätä taustaa vasten on kuitenkin ihmeellistä, että presidentin varsinaisten tehtävien suhteen on hälyttävän monia keskeisiä kysymyksiä, joita esitettiin vaalikoneissa vain yhden tai kahden median toimesta. Mediassa ollaan toki tietoisia tästä problematiikasta ja kritiikkiin on myös valmistauduttu ennakoiden. Esimerkiksi Helsingin Sanomien (2023) vaalikoneeseen on sisällytetty arvoja koskevaan teemakokonaisuuteen siirryttäessä johdannoksi apologia ja vetoaminen asiantuntija-auktoriteettiin: "Seuraavat väitteet eivät suoraan liity presidentin tehtäviin vaan arvoihin, jotka vaikuttavat päätösten taustalla. Kysymykset on laadittu yhteistyössä tutkijoiden kanssa."

Vaikka politiikkoja itseäänkin ärsyttää sisäpolitiikan tuominen presidentinvaaleihin, ovat he kuitenkin valmiita pukemaan niin sanotun arvojohtajan viitan ylleen. Kuten tiedotusvälineetkin, myös poliitikot tekevät tämän nimenomaan kansalaisten mieltymyksiin viitaten. Kieltämättä myös kansalaiset vaikuttavat sisäistäneen tämän arvokeskeisyyden. Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimuksessa on kartoitettu eri tekijöiden vaikutuksia kansalaisten äänestyspäätöksiin. Taulukossa 5.5 on kooste käsillä olevan keskustelun kannalta relevanteista kyselyaineiston muuttujista. Kysymyksen tarkka muotoilu oli: "Missä määrin seuraavat tekijät vaikuttivat siihen, ketä äänestit presidentinvaaleissa?" Kyselyssä ei sinänsä pyydetty vastaajia asettamaan

eri tekijöitä tärkeysjärjestykseen toistensa kustannuksella. Sen sijaan on mahdollista asettaa eri tekijät järjestykseen sen perusteella, mikä on saanut eniten painoarvoa vastaajien mielestä. Taulukossa 5.5 olen tehnyt tämän yhdistämällä vastaukset ”vaikutti ratkaisevasti” ja ”vaikutti melko paljon” ja järjestämällä äänestyspäätökseen vaikuttaneet tekijät sen mukaan suuruusjärjestykseen.

Taulukko 5.5 Ehdokkaiden mielipiteiden vaikutus äänestyspäätökseen (%).

Ehdokkaan mielipiteet koskien:	Vaikutti		Ei vaikuttanut lainkaan	Ei osaa sanoa	Ei vastannut kysymykseen	Yhteensä
	ratkaisevasti tai melko paljon	Vaikutti jonkin verran				
Ehdokkaan edustamat arvot yleensä	64,34	11,24	2,31	5,43	16,68	100,00
Suomen Venäjä-suhteita	52,38	17,14	7,45	6,77	16,25	100,00
Suomen roolia Natossa	51,37	16,52	8,23	7,84	16,03	100,00
EU:ta	45,77	18,83	10,34	8,70	16,36	100,00
Presidentin asemaa ja roolia	40,80	19,45	14,49	9,01	16,24	100,00
Maahanmuuttopolitiikkaa	38,63	25,10	10,99	9,10	16,18	100,00
Ilmastopolitiikkaa	38,29	23,66	13,93	7,60	16,51	100,00
Talouspolitiikkaa	38,21	25,96	10,89	8,54	16,39	100,00

Lähde: Presidentinvaalit 2024 -kyselytutkimusaineisto (Kujanen & Raunio 2025).

Niin sanotut arvokysymykset nousevat selkeästi kärkeen. Vain hyvin harva (2,31 %) on ilmoittanut, etteivät ehdokkaan edustamat arvot vaikuttaneet äänestyspäätökseen lainkaan. Edellä taulukossa 5.3 oli vaalikonekysymyksien jaottelu kolmeen aihealueeseen. Vertaamalla keskenään äänestäjien preferenssejä (taulukko 5.5) ja vaalikonekysymyksien aihealueita (taulukko 5.3), voidaan todeta, että äänestyspäätökseen vaikuttaneet tekijät asettuvat melko siististi aihealueittaiseen järjestykseen:

- Arvot (C, arvoja ja Suomen sisäisiä asioita koskevat vaalikonekysymykset)
- Venäjä-suhteet, rooli Natossa ja EU (A, ulko- ja turvallisuuspolitiikan vaalikonekysymykset)
- Presidentin asema ja rooli (B, presidentin roolia ja valtaoikeuksia koskevat vaalikonekysymykset)
- Maahanmuutto-, ilmasto- ja talouspolitiikka (C, arvoja ja Suomen sisäisiä asioita koskevat vaalikonekysymykset)

Toisin sanoen, äänestäjien ja vaalikoneiden laatijoiden näkemykset aihealueiden tärkeysjärjestyksestä näyttävät olevan hyvin samansuuntaisia, kuitenkin yhdellä olennaisella erolla, jolla on kaksi seurausta. Äänestäjät vaikuttavat osaavan tehdä eron niin sanottujen arvojen ja sisäpolitiikan välille, sillä ne asettuvat tärkeysjärjestyksen vastakkaisiin päihin. Tästä seuraa, että äänestäjät ja vaalikoneiden laatijat asettavat kyllä arvot, ulkopoliittikan ja presidentin roolikysymykset samaan tärkeysjärjestykseen, mutta vaalikoneissa sisäpoliittisten kysymysten painoarvo on ylimääräytynyt suhteessa äänestäjien mieltymyksiin. Toisin sanoen vaalikoneiden sisäpo-

liittiset kysymykset ovat paitsi poliittisesti irrelevantteja, myös äänestäjien mielestä vähiten kiinnostavia. Äänestäjät siis asettavat presidentin roolin ja valtaoikeudet sisäpolitiikan edelle, mutta vaalikoneiden laatijat eivät.

Siitä, mitä näillä ”arvoilla” varsinaisesti tarkoitetaan, voitaisiin käydä erikseen pitkään debatti. Toki on tärkeää, että äänestäjät ymmärtävät ehdokkaiden väliset ideologiset erot. Ongelmallista presidentinvaaleissa on kuitenkin se, että vaalikoneissa arvot on operationalisoitu yleensä sisäpolitiikan kysymyksiksi. Arvot ja sisäpolitiikka myös usein otsikkotasolla niputetaan yhteen – toki samalla vältellen eksplisiittisesti käsitettä ”sisäpolitiikka”. Tällöin presidentin tehtävään liittymättömät ja nimenomaan presidentin valtaoikeuksien ulkopuolelle perustuslaissa rajatut seikat nousevat ylimääräytyneen tärkeään rooliin vaalijournalismissa. Ei kuitenkaan ole mitään syytä, miksi ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtoa koskevassa vaalissa nämä arvokysymykset täytyisi esittää nimenomaan sisäpolitiikan kysymyksinä. Esimerkiksi kysymys ympäristön edun asettamisesta talouskasvun edelle oli arvokysymys Helsingin Sanomilla ja kansainvälinen kysymys Iltalehdellä.

Koko 152 kysymyksen vaalikoneaineistosta löytyi vain kourallinen esimerkkejä, joissa ehdokkaiden arvoja kartoitettiin nimenomaan kansainvälisessä kontekstissa. HS ja MTV Uutiset kysyivät, pitäisikö Suomen vähentää päästöjään muista maista riippumatta. Kysymys siitä, pitäisikö ympäristön etu laittaa talouskasvun edelle, oli arvokysymys HS:lla ja kansainvälinen kysymys Iltalehdellä. Lisäksi Ilta-Sanomat (2023a) pyysi ehdokkaita arvioimaan väitettä, ”kuuluvatko ihmisoikeudet terroristeille”, ja MTV Uutiset (2023a) kysyi arvo-osiossaan, ”näyttääkö maailman tulevaisuus valoisalta.” Tämän kaltaisista kysymyksistä saadaan jo jotain osviittaa siitä, miten ehdokas voisi mahdollisesti käyttäytyä nimenomaan presidenttinä kansainvälisillä foorumeilla – eikä hallituksen ja opposition välisen taistelun sekä sitä koskevan mediaspektaakkelin välikappaleena.

”Koska arvojohtajuus”

Mistä presidentinvaaleissa 2024 oli gallup- ja vaalikonejulkisuuden valossa kyse? Tiedotusvälineet itsekin tuntuvat mieltävän gallupjournalisminsa osaksi poliittista prosessia. Tämä näkyi hyvällä itseluottamuksella tehdyissä muotoiluissa, joissa gallopeja kutsuttiin milloin esivaaliksi, milloin todellisen äänestystilanteen kuvaukseksi. Monenlaisia ennusteita ratkaisevista kuvioista ja mustista hevosista esitettiin. Näistä aina osa toteutuu, ja loput painuvat unholaan. Tästä hyvänä esimerkkinä oli Mika Aaltolan mediaailmiö. Vaikka gallup-uutisten leipätekstit olivat valtaosin asiapitoista puhetta kannatusluvuissa tapahtuneista muutoksista, on tuloksien merkityksellistämässä ja otsikoinneissa edelleen havaittavissa median tarvetta raflaaviin käänteisiin ja urheiluvertauksiin. Mediassa valtiolliset vaalit ovatkin edelleen vahvasti myös vaaliviihdettä ja sisältävät pelimäisiä elementtejä (Borg & Koljonen 2020, 18; vrt. Wass 2023).

Mielipidemittauksien soisikin antavan kansalaisille muutakin evästä äänestys-päätöksensä tueksi, kuin sen, kuka johtaa ketäkin milläkin loppukirillä jossain kuvitteellisessa juoksukilpailussa. Todellisuudessaan kyse ei ole siitä, että ehdokkaat jotenkin ohittelisivat toisiaan täpärästi tai leikkisivät tuolileikkejä. Sen sijaan gallupit ovat sarja eri keruu- ja otantamenetelmin tehtyjä mielipidemittauksia, joissa voidaan ajan myötä nähdä kehitystä. Muutokset jäivät kuitenkin näissäkään vaaleissa loppujen lopuksi maltillisiksi. Keskeisimmät muutokset kannatusluvuissa perustuivat Halla-ahoa lukuun ottamatta siihen, että kannatustaan lisännyt ehdokas oli vastikään joko ilmoittanut ehdokkuudestaan tai muodollisesti vastaanottanut sen, mikä puolestaan aktivoinee jo olemassa ollutta hiljaista kannatusta.

Toisaalta on ymmärrettävää, että tiedotusvälineillä on tarve käsitellä asioita kiinnostusta lisäävien metaforien kautta. Ongelmallisempi ulottuvuus liittyy siihen, että jos vapaat demokraattiset vaalit esitetään urheilukilpailuna, jossa äänestäjän kannattaa jo alusta asti valita urheilujoukkueen tavoin jokin mielekäs – eli todennäköisesti voittava – ehdokas kannatettavakseen. Median teettämässä gallupeissa spekuloiitiin alkusyksystä 2023 asti jo vaalien toisella kierroksella, ja ajatusta taktisesta äänestämisestä kuljetettiin jutuissa mukana kautta linjan. Vaalien näyttäytyminen julkisuudessa toisen kierroksen odotteluna ei ainakaan hyödytä kannatusluvuissa alempana olevia ehdokkaita. Tilanne on analoginen eduskuntavaalien niin sanotun pääministerivaaliasetelman kanssa.

Kansainväliset mielipidetutkimusalan kattojärjestöt ESOMAR ja WAPOR ovat tutkineet mielipidemittauksien tekemisen ja julkaisemisen vapautta maailmanlaajuisesti. Raportti kattaa niin lainsäädäntöön kuin itsesääntelyynkin perustuvat rajoitukset. Viimeisimmän raportin mukaan Euroopan maista vain vajaassa kolmanneksessa ei gallupien julkaisemista vaalien edellä rajoiteta lainkaan. Liki puolessa Euroopan maista on voimassa yhdestä päivästä viikkoon kestävä rajoitus, ja vajaassa viidenneksessä jopa yli viikon kestävä rajoitus, jona aikana gallupeja ei julkaista. Maat, joissa rajoituksia ei ole lainkaan, sijoittuvat etupäässä Pohjois-Eurooppaan. (Frankovic ym. 2022.) Suomi lukeutuu näihin maihin, mutta rajoituksia on meilläkin aika ajoin pohdittu (Suhonen 2006, 44). Myös Iso-Britanniassa gallupien on arvosteltu ohjaavan äänestystulosta liikaa kilpajuoksun ja taktisen äänestämisen suuntaan, varsinaisen politiikan asiakysymyksiä koskevan debatin sijasta (Cowling 2016).

Vaikka gallupeja Suomessa tuskin rajoitetaan lähitulevaisuudessa, saattaa ennakkoäänestämisen ja varsinaisen vaalipäivän aikatauluihin kohdistua muutospaineita. Näitä kommentoivat Ylälle vaalien jälkeen tuoreeltaan ainakin tutkija Sami Borg sekä oikeusministeriön vaali johtaja Arto Jääskeläinen (Ketonen 2024). Helsingin Sanomien haastattelussa Borg toi esiin myös sen, että kun selvä enemmistö äänistä on jo annettu ennakoon ja samanaikaisesti julkaistaan gallupeja, voi kannastaan epävarmojen äänestäjien olla vaikea motivoitua uurnille enää varsinaisena vaalipäivänä. Vaalin tulos näyttää jo selvältä, vaikkei näin todellisuudessa ole (Pellinen 2024). Ennakkoäänestämisen kasvanut suosio lieneekin yllättänyt järjestelmän laatijat. On kaikin keinoin vältettävä tilanteita, joissa äänestäjälle saattaisi syntyä mielikuva siitä, ettei hänen äänellään ole väliä.

Onkin hyvä kysymys, missä määrin ennakköäänestämisen aikana kerättävät ja julkaistavat gallupit yhdistettyinä samanaikaisesti mediassa julkaistaviin tietoihin ennakkoon äänestäneiden määrästä palvelevat tätä tavoitetta. Siinä missä mediasa näkee varhaisia gallupeja kutsuttavan esivaaleiksi ja todellisen äänestystilanteen kuvauksiksi, niin juuri tämä viimeinen osuus gallup-uutisoinnista, joka kaikkein eniten sekaantuu poliittiseen prosessiin, ei moisia luonnehdintoja mediassa saa. Siksi olen tässä tekstissä kutsunut ilmiötä poleemisesti vaalien nollanneksi kierrokseksi. Toisaalta myös gallupien julkaisematta jättämistä saatetaan arvostella. Tammikuun puolivälissä 2024 elettiin tilanteessa, jossa edellinen gallup oli HS:n 26.12.2023 julkaisema tulos (G13). Aiheesta levisi sosiaalisessa mediassa arvostelua ja jopa salaliittoteorioita, joiden mukaan mediassa pantataan tietoa vaalien asetelmista (Ahtiainen 2024). Erityisesti Ylen toiminnan perään kyseltiin paitsi sosiaalisessa mediassa, myös iltapäivälehtien toimesta (Karvala 2024; Nieminen 2024).

Vaalikonekysymyksissä oli jonkin verran keskittyneisyyttä, sillä kolmannes kaikista suurimpien medioiden vaalikonekysymyksistä muodosti vain 13 eri asiakysymyksen joukon. Vaalikonekysymyksien poliittinen relevanssi oli presidentinvaaleissa 2024 monin paikoin kyseenalaista, ja heijasteli samoja ongelmia kuin vaalijulkisuus muutoinkin. Sisäpolitiikan kysymyksiä kysyttiin suhteettoman paljon, koska niin sanotut arvokysymykset esitettiin yleensä sisäpoliittisten esimerkkien kautta. Havainto siitä, että ulko- ja turvallisuuspolitiikan kysymyksiä on presidentinvaalien vaalikonekysymyksistä selvä vähemmistö, on yksiselitteisesti huolestuttava. Monista kuumista kansainvälisen politiikan kysymyksistä ei kysytty juuri lainkaan koko vaalikoneaineiston tasolla.

Mielenkiintoista kyllä, vaikka tiedotusvälineet perustelevat sisäpolitiikasta kysymistä nimenomaan sillä, että niillä saadaan kartoitettua arvoja kansalaisten tahdon mukaisesti, niin Presidentinvaalit 2024 -kyselyaineiston perusteella näyttää siltä, että kansalaiset osaavat erottaa toisistaan arvokysymykset ja sisäpolitiikan kysymykset – ja myös painottavat jälkimmäisiä vähemmän. Presidentin roolia ja valtaoikeuksia koskevat kysymykset ovat enemmän perusteltuja kuin sisäpolitiikan kysymykset, mutta ne ovat parhaimmillaan silloin kun ne keskittyvät siihen, miten presidenttiehdokas käyttäisi valituksi tultuaan nykyisiä presidentin valtaoikeuksia, ei siihen miten hän niitä haluaisi muutettavan.

Arvokysymyksien esittämiseen liittyvät puolustuspuheenvuorot nojaavat monesti kehäpäätelmiin: arvoista on kysyttävä, koska presidentti on arvojohtaja. Tiedotusvälineillä tuntuukin olevan vaikeuksia puolustella niin sanottujen arvokysymyksien eli sisäpolitiikan suhteen tehtyjä journalistisia valintoja. Tämä ilmenee myös erilaisina varmistelemina saatesanoina, joissa vastuuta jaetaan anonyymien asiantuntijatahojen kanssa, tai jopa turhautuneina suullisina vastauksina aiheen käsittelyn yhteydessä. Tiedotusvälineillä on myös silmiinpistävä tarve vältellä sanaa sisäpolitiikka vaalikoneissaan, mikä kielinee siitä, että nämä ongelmat ovat toimituksissa tiedossa. Niin tiedotusvälineet, kansalaiset kuin poliitikotkin vaikuttavat monin paikoin omaksuneen ajatuksen siitä, että presidentinvaaleissa valitaan niin

sanottu arvojohtaja. Ainakin vaalikoneaineiston ja Ylen suuren vaalikeskustelun 25.1.2024 pohjalta voidaan todeta, että arvot käsitetään sisäpolitiikaksi.

Ylen (2023) mukaan sen vaalikoneen sisällöt ovat perusteltuja, koska se on räätälöity erityisesti nuoria ja nuoria aikuisia varten. Tarkemmin valintoja avataan vaalikoneen saatejutussa: ”Väittämien valinnassa on painotettu kolmea seikkaa: niiden pitää olla oleellisia presidentinvaaleissa, jollain tapaa nyt ajankohtaisia ja niiden pitää tuottaa eroja ehdokkaiden välillä. Erojen esiin saaminen on olennaista. Niiden varaan vaalikoneen toiminta perustuu.” (Laakso ym. 2023.) Sama koski myös Ylen suuresta vaalikeskustelusta noussutta sisäpolitiikkakohua. MTV Uutiset puolestaan totesi, että se kysyy vaalikoneissaan ehdokkaiden arvoista, koska ne ”voivat olla monelle äänestäjälle ratkaisevia äänestyspäättöstä tehdessä” (Rajala 2023).

Vika ei välttämättä ole niinkään ajatuksessa presidentistä arvojohtajana, vaan siinä, että toimituksissa puuttuu mielikuvitusta mitata arvoja kansainvälisen politiikan kontekstissa. Käsillä olevassa vaalikoneaineistossa oli tästä kyllä ilahduttavia esimerkkejä, mutta aivan liian vähän. Esimerkiksi Israel-Palestiina-konfliktista esitettiin vain kaksi kysymystä koko 152 kysymyksen aineistossa. Ulkopoliittisista arvoista kysymällä voitaisiin myös kasvattaa kansalaisia ymmärtämään maailmanpolitiikkaa, Suomen nykyistä ja mahdollista roolia siinä, sekä presidenttiehdokkaiden näkemyksiä näiden seikkojen suhteen. Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaava päätoimittaja Jouko Jokinen vastasi Ylen suurta vaaliväittelyä koskeneeseen kritiikkiin, että ”onko se nyt hirveän huono asia, että presidentinvaalitentissä puhutaan politiikkaa?” (Muilu 2024). Toisaalta voitaisiin myös kysyä, olisiko se nyt hirveän huono asia, jos presidentinvaaleissa puhuttaisiin presidentistä?

Lähteet

Gallupit

- G01. Ristamäki, J., & Nurmi, L. (2023b). IL-kysely: Uudet luvut julki – Näin kävisi presidentinvaalien toisella kierroksella. *Iltalehti* 24.8.2023. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/oe83c3fc-adbo-40c4-b5cb-abfe3codc829>, viitattu 30.9.2024.
- G02. Valkama, V. (2023). USU-gallup: Haavisto on suurin suosikki seuraavaksi presidentiksi, Stubb toisena. *Uutissuomalainen* 12.9.2023. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/6204008>, viitattu 30.9.2024.
- G03. Kinnunen, P. & Särkkä, N. (2023). Ylen presidenttikysely: Tämä kaksikko pesee kaikki muut – katso, miten eri taisteluparien kävisi toisella kierroksella. *Yle* 14.9.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20049765>, viitattu 30.9.2024.
- G04. Hakahuhta, A. (2023). Ylen presidenttikysely: Kaksi suosituinta on selvässä johdossa – katso, miten oma ehdokkaasi pärjää. *Yle* 13.10.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20054671>, viitattu 30.9.2024.
- G05. Sutinen, T. (2023). HS-gallup enteilee tiukkaa toista kierrosta: Haavisto ja Stubb ovat nyt suosituimmat ehdokkaat. *Helsingin Sanomat* 13.10.2023. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009919381.html>, viitattu 30.9.2024.
- G06. De Fresnes, T. (2023). Presidenttikisan kärkisija vaihtui – johtokaksikko repi eroa muihin. *Yle* 15.11.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20059969>, viitattu 30.9.2024.
- G07. Kallio-Kurssi, H. (2023). MT-gallup: Haavisto johtaa yhä, vaikka Stubb on nousussa – katso myös, ketä ehdokasta suomalaiset vastustavat eniten ja ketä vähiten. *Maaseudun Tulevaisuus* 16.11.2023. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/5db2b653-8c07-4c26-812b-1bdfb45b4b01>, viitattu 30.9.2024.
- G08. Keski-Heikkilä, A. (2023). Stubb nousi Haavistoa suosituimmaksi, Urpilaisen kannatus kasvussa. *Helsingin Sanomat* 22.11.2023. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010002989.html>, viitattu 30.9.2024.
- G09. Mattlar, M. (2023). USU-gallup: Haavisto on edelleen suosituin presidenttiehdokas, mutta Stubb on kuronut eroa kiinni. *Uutissuomalainen* 1.12.2023. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/6389195>, viitattu 30.9.2024.
- G10. De Fresnes, T. & Särkkä, N. (2023). Ylen presidenttikysely: Stubb vahvisti ykkössijaansa, mutta ”kymppikerhossa” muhii suurin muutos. *Yle* 13.12.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20064581>, viitattu 30.9.2024.
- G11. Immonen, J. (2023). MT-kysely: Haavisto ja Stubb tasalukemissa presidenttikisassa – Halla-aho ohitti Rehnin. *Maaseudun Tulevaisuus* 20.12.2023. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/a5cd00a1-0990-4ced-ab5c-a7ff35e2e6b1>, viitattu 30.9.2024.
- G12. Mäki, M. (2023). USU-gallup: Stubb nyt niukasti suosikki seuraavaksi presidentiksi – Haaviston kannatus laskussa. *Uutissuomalainen* 21.12.2023. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/6437063>, viitattu 30.9.2024.

- G13. Luukka, T. (2023). Stubb johdossa, Aaltolan kannatus puolittui. *Helsingin Sanomat* 26.12.2023. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010080824.html>, viitattu 30.9.2024.
- G14. Härkönen, H. (2024). MT-kysely: Stubb ohitti Haaviston, Halla-aho ja Rehn nostaneet kannatustaan. *Maaseudun Tulevaisuus* 18.1.2024. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/57bd6304-1251-46d7-bfdd-e5cc5ee616aa>, viitattu 30.9.2024.
- G15. Mäki, M. (2024a). USU-gallup: Haavisto taas niukasti suosituin ehdokas presidentiksi – Stubbin kannatus kääntyi laskuun. *Uutissuomalainen* 20.1.2024. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/6497495>, viitattu 30.9.2024.
- G16. Sutinen, T. (2024a). Halla-ahon kannatus kovassa nousussa. *Helsingin Sanomat* 22.1.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010089002.html>, viitattu 30.9.2024.
- G17. Grönlund, K., Strandberg, K., & Rapeli, L. (2024). Kansalaismielipide: Presidentinvaalit 2024 1. kierros. Åbo Akademi. Saatavissa: <https://www.kansalaismielipide.fi/fi/>, viitattu 30.9.2024.
- G18. Hyytinen, T. & Särkkä, N. (2024). Ylen presidenttikysely: Halla-aho nousi ryminällä. *Yle* 25.1.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20071122>, viitattu 30.9.2024.
- G19. Luukka, T. (2024). Alexander Stubb selvässä johdossa. *Helsingin Sanomat* 30.1.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010145783.html>, viitattu 30.9.2024.
- G20. Ahjopalo, J. (2024). MTV:n kysely: Stubb 56,9 % – täältä äänet tulevat. *MTV Uutiset* 5.2.2024. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mtv-n-kysely-stubb-56-9-taalta-aanet-tulevat/8872260>, viitattu 30.9.2024.
- G21. Kervinen, E. (2024). Stubbin kaula kaventunut. *Helsingin Sanomat* 5.2.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010157289.html>, viitattu 30.9.2024.
- G22. Mäki, M. (2024b). USU-gallup: 53 prosenttia äänestäisi Stubbia, 47 Haavistoa. *Uutissuomalainen* 6.2.2024. Saatavissa: <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/6539324>, viitattu 30.9.2024.
- G23. Kallio-Kurssi, H. (2024). MT-kysely: Stubb on suosituimpi kuin Haavisto – nuoret naiset suosivat Haavistoa. *Maaseudun Tulevaisuus* 7.2.2024. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/24272dcd-f5a2-470e-be26-298d5fa65546>, viitattu 30.9.2024.
- G24. Lakka, P. & Särkkä, N. (2024). Ylen presidenttikysely: Stubbin etumatka kaventui, Haavisto kirii loppumetreillä. *Yle* 8.2.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20073422>, viitattu 30.9.2024.

Vaalikoneet

- Helsingin Sanomat (2023). Presidentinvaalit 2024: Tervetuloa Vaalikoneeseen! *Helsingin Sanomat* 16.11.2023. Saatavissa: <https://www.vaalikone.fi/presidentti2024/hs>, viitattu 30.9.2024.
- Iltaalehti (2023). Presidentinvaali 2024 Vaalikone. *Iltaalehti* 4.12.2023. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/presidentinvaali-2024/vaalikone/#/>, viitattu 30.9.2024.

- Ilta-Sanomat (2023a). Presidentinvaalit 2024: Tervetuloa Vaalikoneeseen! *Ilta-Sanomat* 16.11.2023. Saatavissa: <https://www.vaalikone.fi/presidentti2024/is>, viitattu 30.9.2024.
- MTV Uutiset (2023a). Vaalikone: Presidentinvaalit 2024. *MTV Uutiset*, 2.12.2023. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/presidentinvaalit2024-vaalikone/#/>, viitattu 30.9.2024.
- Yle (2023). Tervetuloa Ylen Vaalikoneeseen: Presidentinvaalit 2024. *Yle* 21.12.2023. Saatavissa: <https://vaalit.yle.fi/vaalikone/presidentinvaali2024>, viitattu 30.9.2024.

Kirjallisuus ja muu media-aineisto

- Ahtiainen, I. (2024). Päätoimittajan kommentti: Gallup-tyhjiö täyttyi – kahdelle ehdokkaalle helpotusta, kahdelle toivoa ja yhdelle epätoivoa. *MTV Uutiset* 18.1.2024. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/paatoimittajan-kommentti-gallup-tyhjio-tayttyi-kahdelle-ehdokkaalle-helpotusta-kahdelle-toivoa-ja-yhdelle-epatoivoa/8860090>, viitattu 30.9.2024.
- Airasvirta, E. (2024). Näin Yleltä kommentoidaan Haaviston väitettä. *Ilta-Sanomat* 13.2.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010224283.html>, viitattu 30.9.2024.
- Borg, S., & Koljonen, K. (2020). *Käyttöliittymä vaaleihin: Tutkimus vaalikoneista kansalaisten, ehdokkaiden ja journalismin näkökulmista*. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-026-7>, viitattu 25.4.2025.
- British Polling Council (2023). A Quick Guide for Journalists to the Use and Reporting of Opinion Polls. British Polling Council. Saatavissa: <https://www.britishpollingcouncil.org/opinion-polls-guidance-for-journalists/>, viitattu 30.9.2024.
- Cowling, D. (2016). Should polling be banned before an election? *BBC* 20.1.2016. Saatavissa: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35350419>, viitattu 30.9.2024.
- D'Angelo, P., & Esser, F. (2014). Metacoverage and Mediatization in US Presidential Elections: A theoretical model and qualitative case study. *Journalism Practice* 8(3), 295–310. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.889446>
- ESOMAR & WAPOR (2014). ESOMAR/WAPOR Guideline on Opinion Polls and Published Surveys. ESOMAR & WAPOR. Saatavissa: <https://esomar.org/uploads>, viitattu 30.9.2024.
- Esser, F., & D'Angelo, P. (2003). Framing the Press and the Publicity Process: A Content Analysis of Meta-Coverage in Campaign 2000 Network News. *American Behavioral Scientist* 46(5), 617–641. <https://doi.org/10.1177/0002764202238489>
- Fossen, T., & Van Den Brink, B. (2015). Electoral Dioramas: On the Problem of Representation in Voting Advice Applications. *Representation* 51(3), 341–358. <https://doi.org/10.1080/00344893.2015.1090473>
- Frankovic, K., Jodice, D. A., Kizilova, K., & Wai Yu, S. T. (2022). The Freedom to Conduct and Publish Opinion Polls: A 2022 Worldwide Update. ESOMAR & WAPOR. Saatavissa: <https://wapor.org/publications/freedom-to-publish-opinion-polls/>, viitattu 30.9.2024.
- Garzia, D., & Marschall, S. (2014). The Lausanne declaration on voting advice applications. Teoksessa Garzia, D. & Marschall, S. (toim.) *Matching voters with parties and candidates: Voting advice applications in comparative perspective*. Colchester: ECPR Press, 227–228.

- Haapala, T. (2023a). Kommentti: Nyt alkaa seuranta – onko Jutta Urpilainen ehdokaspakan jokeri, joka tiputtaa Pekka Haaviston toiselta kierrokselta? *Ilta-Sanomat* 19.11.2023. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010001665.html>, viitattu 30.9.2024.
- Haapala, T. (2023b). Kommentti: Onko tässä kaikkien aikojen syöksykierre? Vielä vuosi sitten Mika Aaltola olisi ehkä äänestetty presidentiksi. *Ilta-Sanomat* 21.12.2023. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010073758.html>, viitattu 30.9.2024.
- Hakala, S. (2024). Kommentti: Vaalien homopuhe suututti somevaikuttajat – ilmiö kertoo suomalaisen keskustelukulttuurin rappiosta. *Ilta-Sanomat* 30.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000010157183.html>, viitattu 30.9.2024.
- Haukio, J. (2012). Suomalaisten vaalikoneiden sisällöt: Mediajatkeista kohti yksilöllistä yhteisöllisyyttä? *Politiikka* 54(1), 5–23. Saatavissa: <https://journal.fi/politiikka/article/view/151747>, viitattu 25.4.2025.
- Hautanen, S. (2024). Kommentti: Presidentinvaaleissa muhii todellinen yllätys. *Ilta-Sanomat* 18.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010128180.html>, viitattu 30.9.2024.
- Heino, S.-M., & Wiberg, M. (2012). Mielipidemittausuutisointihutilointi. *Politiikka* 53(1), 73–82.
- Hirvasnoro, K. (2022). 20 vuotta sitten: Äänestäjien häpäisyä, vasemmistoliitossa tuumittiin ”pääministerivaalista”. *Kansan Uutiset* 12.2.2022. Saatavissa: <https://www.ku.fi/artikkeli/4806130-20-vuotta-sitten-aanestajien-hapaisya-vasemmistoliitossa-tuumittiin-paaministerivaalista>, viitattu 30.9.2024.
- Ilta-Sanomat (2023b). Etsi sopiva presidenttiehdokas IS:n vaalikoneesta! *Ilta-Sanomat* 16.11.2023. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009991944.html>, viitattu 30.9.2024.
- Ilta-Sanomat (2023c). MT:n presidentinvaaligallup: Haavisto ja Stubb tasoissa. *Ilta-Sanomat* 20.12.2023. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010072311.html>, viitattu 30.9.2024.
- Jokinen, H. (2024). Matti Rönkä kohukysymykseen presidentin homoseksuaalisuudesta: ”Tätä ei voi väistää”. *iltalehti* 31.1.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/04f9755e-9278-4f0c-912e-298df5a2c440>, viitattu 30.9.2024.
- Jokinen, J. (2023). Vastaavalta päätoimittajalta: Vaalikone – vuosisadan demokratiateko. *Yle* 21.12.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20066191>, viitattu 30.9.2024.
- Julkisen Sanan Neuvosto (2004). Päättös 3394/AL/04. JSN. Saatavissa: <https://jsn.fi/paatos/3394-al-04/>, viitattu 30.9.2024.
- Kaivanto, M. (2024). Åbo Akademin gallup: Halla-ahon kiri on toden teolla käynnissä. *iltalehti* 23.1.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/04b12118-961b-463a-8659-18c2b1c6d20e>, viitattu 30.9.2024.
- Karvala, K. (2024). Pääkirjoitus: Kadonneet presidenttigallupit innostavat salaliittoteorioihin. *Ilta-Sanomat* 17.1.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/paakirjoitus/a/997db6b7-e9e9-45f5-afb1-5221acf8067d>, viitattu 30.9.2024.
- Ketonen, P. (2024). Äänestyksen pakolliset välipäivät saavat kritiikkiä asiantuntijalta – vaalijohtajan mielestä tauko tuskin pilaa kliimaksia. *Yle* 12.2.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20074099>, viitattu 30.9.2024.

- Kinnunen, P. (2023). Analyysi: SDP:n Jutta Urpilainen voi sotkea Alexander Stubbin ja Pekka Haaviston pelin. *Yle* 15.11.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20060133>, viitattu 30.9.2024.
- Kujanen, M. & Raunio, T. (Tampereen yliopisto) (2025). Presidentinvaalit 2024 [data]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. DOI: <https://doi.org/10.60686/t-fsd4019>; URN: <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD4019>
- Kunnallissalan kehittämissäätiö (2023). Eduskuntavaaleissa halutaan vaikuttaa etenkin energia-asioihin, sairaiden ja vanhusten hoitoon sekä inflaatioon. Kunnallissalan kehittämissäätiö. Saatavissa: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/02/tutkimusosio_eduskuntavaaleissa_halutaan_vaikuttaa_etenkin_energia-asioihin.pdf, viitattu 30.9.2024.
- Laakso, V., & Bjurström, E. (2024). Mika Aaltola lähtee ehdolle eurovaaleihin – kokoomuksen riveissä. *Yle* 18.4.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20084368>, viitattu 30.9.2024.
- Laakso, V., Virtanen, J., & Kammonen, T. (2023). Vaalikone toimii etsimällä eroja ehdokkaista. *Yle* 21.12.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20066113>, viitattu 30.9.2024.
- Laitinen, E., & Hakulinen, J. (2024). Ylen presidenttitentti aiheutti kohun – näin Annika Damström puolustautuu. *Ilta-Sanomat* 27.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000010148805.html>, viitattu 30.9.2024.
- Laukkanen, J., & Pekonen, A. (2024). Presidentinvaaleissa muhii yllätys – näin asiantuntijat arvioivat kannatuslukuja. *Ilta-Sanomat* 18.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010128223.html>, viitattu 30.9.2024.
- Lehto, M. (2022). IS:n presidenttikyselyssä yllätysykkönen: ”Voi pyhä jysäys”. *Ilta-Sanomat* 21.10.2022. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009148729.html>, viitattu 30.9.2024.
- MTV Uutiset (2023b). Nyt saa äänestää! Löydä presidenttiehdokkaasi MTV:n vaalikoneesta. *MTV Uutiset* 2.12.2023. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mtv-n-vaalikone-on-nyt-auki-mukana-kaikki-ehdokkaat/8831178>, viitattu 30.9.2024.
- Muhonen, H. (2024). ”Lähes vastuutonta” – Ylen vaalitentille satoi kritiikkiä. *Helsingin Sanomat* 26.1.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010146198.html>, viitattu 30.9.2024.
- Muilo, J. (2024). Ylen tentti kerää kovaa kritiikkiä – näin Ylen päätoimittaja perustelee. *Helsingin Sanomat* 26.1.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010146249.html>, viitattu 30.9.2024.
- Mykkänen, J. (2011). Kognitiivinen mobilisaatio ja vaalikoneiden käyttö. *Politiikka* 53(1), 16–29. Saatavissa: <https://journal.fi/politiikka/article/view/151704>, viitattu 25.4.2025.
- Mykkänen, J., & Moring, T. (2012). Aktivoivaa tietoa? Vaalikoneet suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Karppinen, K. & Matikainen, J. (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 161–180.
- Nieminen, I.-M. (2024). Presidentinvaalien kannatuskyselyistä heräsi huoli – nyt mediatilat vastaavat. *Ilta-Sanomat* 16.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010124281.html>, viitattu 30.9.2024.

- Nieminen, I.-M., & Bombin, E. (2024). Tutkija blokkiäänestyksestä: Asetelma suosii Stubbia. *Helsingin Sanomat* 29.1.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010154350.html>, viitattu 30.9.2024.
- Nousiainen, J. (2024). Ylen vaali-illan homokeskustelu kuohuttaa – Matti Rönkä vastaa rajuun arvosteluun. *Ilta-Sanomat* 30.1.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000010155671.html>, viitattu 30.9.2024.
- Nurmela, M. (2023). Sanoma Election Machine Algorithms. Github. Saatavissa: <https://github.com/Sanoma/sanoma-election-machine-algorithms>, viitattu 30.9.2024.
- Pakarinen, J. (2024). Asiantuntija: Näistä asioista pitäisi puhua vaalien toisella kierroksella. *MTV Uutiset* 28.1.2024. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/asiantuntija-naista-asioista-pitaisi-puhua-vaalien-toisella-kierroksella/8866652>, viitattu 30.9.2024.
- Palonen, K. (1993). Introduction: From policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, K. & Parvikko, T. (toim.) *Reading the Political*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 6–16.
- Palonen, K. (2003). Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking, and Politicization. *Alternatives: Global, Local, Political* 28(2), 171–186. <https://doi.org/10.1177/030437540302800202>
- Partanen, J. (2023). Iltalehden presidentinvaalikone on nyt auki – Löydä itsellesi sopivin ehdokas! *Iltalehti* 4.12.2023. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/9591eda1-f5ea-4e2f-944b-a56c0584d8b6>, viitattu 30.9.2024.
- Pellinen, T. (2024). Sami Borg: Äänestämisen nykyiset aikataulut sorsivat epävarmoja äänestäjiä. *Helsingin Sanomat* 13.2.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010225444.html>, viitattu 30.9.2024.
- Puhakka, S. (2018). Kolme suurinta puoluetta virittää pääministerivaalia – Rinne, Orpo ja Sipilä sovittelevat pääministerin hattua. *Kansan Uutiset* 15.6.2018. Saatavissa: <https://www.ku.fi/artikkeli/3914044-kolme-suurinta-puoluetta-virittaa-paaministerivaalia-rinne-orpo-ja-sipila-sovittelevat-paaministerin-hattua>, viitattu 30.9.2024.
- Railo, E. (2012). Haavisto-ilmion anatomia. Teoksessa Majander, M. (toim.) *Presidentin vaali ja poliittinen mobilisaatio*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö, 97–120.
- Rajala, O. (2023). Vaalikone: Kuka toivottaisi ”Jumalan siunausta”, kuka sallisi eutanasian? Näin ehdokkaat perustelevat. *MTV Uutiset* 2.12.2023. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vaalikone-kuka-toivottaisi-jumalan-siunausta-kuka-sallisi-eutanasian-nain-ehdokkaat-perustelevat/8830476>, viitattu 30.9.2024.
- Ristamäki, J., & Nurmi, L. (2023a). Analyysi: PS:n kannattajat saattavat tehdä Stubbista presidentin – Haavistolle ei punavihreä blokki riitä. *Iltalehti* 24.8.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/bodd4bd6-1410-40db-9c50-573b9648a731>, viitattu 30.9.2024.
- Ruusuvirta, O. (2012). Vaalikoneet ja rationaalinen päätöksenteko. *Politiikka* 54(1), 24–38. Saatavissa: <https://journal.fi/politiikka/article/view/60151>, viitattu 25.4.2025.
- Salminen, A., Wiberg, M., & Heino, S.-M. (2015). Mielipidemittausuutisointihutilointi jatkuu. *Politiikka* 57(4), 260–268.

- Salminen, J., & Nurmela, M. (2023). HS julkaisee vaalikoneen algoritmin. *Helsingin Sanomat* 16.11.2023. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009993697.html>, viitattu 30.9.2024.
- Sonkajärvi, E. (2024). Presidenttikisassa uusia galluptuloksia odotetaan kuumeisesti – asiantuntijan mukaan ne vaikuttavat taktiseen äänestämiseen. *Yle* 17.1.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20069860>, viitattu 30.9.2024.
- Strandberg, K. (2016). Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Grönlund, K. & Wass, H. (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 95–116. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-517-1>, viitattu 25.4.2025.
- Strandberg, K., & Borg, S. (2020). Internet ja sosiaalinen media osana vaalikampanjaa. Teoksessa Borg, S., Kestilä-Kekkonen, E. & Wass, H. (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö, 103–122. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162429>, viitattu 25.4.2025.
- Suhonen, P. (2006). *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press. Saatavissa: <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6801-5>, viitattu 25.4.2025.
- Suhonen, P. (2010). HS-gallup poliittisena journalismina vuodesta 1945 nykypäivään. *Media & viestintä* 33(3), 73–87. Saatavissa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62930>, viitattu 25.4.2025.
- Suhonen, P. (2016). Hallitus gallupjournalismin ristipaineissa. *Media & viestintä* 39(2), 137–153. Saatavissa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61430>, viitattu 25.4.2025.
- Sutinen, T. (2024b). Stubbia äänestävistä 40 prosentille seksuaalinen suuntautuminen on syy olla äänestämättä Haavistoa. *Helsingin Sanomat* 5.2.2024. Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010201277.html>, viitattu 30.9.2024.
- Swanljung, M. (2024). Väljarundersökning: En tredjedel av väljarna anser att Haavistos partner är en orsak att inte rösta på honom. *Yle* 2.2.2024. Saatavissa: <https://svenska.yle.fi/a/7-10050293>, viitattu 30.9.2024.
- Taipale, J. (2024). HS-gallup: Halla-ahon kannatus jyrkässä nousussa – Uhkaa jo Haavistoa. *Ilta-lehti* 22.1.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/75e4c6bo-9fbe-48fb-916f-d2dbe56f27ec>, viitattu 30.9.2024.
- Tanner, M. (2024). Näin asiantuntija arvioi Halla-ahon ja Haaviston taistoa – ”Näyttäisi olevan onnistumassa”. *Ilta-lehti* 22.1.2024. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/1556df11-bac4-4df8-98d3-32599b87a161>, viitattu 30.9.2024.
- Tolkki, K. (2022). Konkariit jyräävät Ylen presidenttikyselyssä: Olli Rehn nousi kärkeen, Sanna Marin putosi kolmanneksi. *Yle* 28.3.2022. Saatavissa: <https://yle.fi/a/3-12372173>, viitattu 30.9.2024.
- Tolkki, K. (2024). Pekka Haavisto: En usko, että seksuaalinen suuntautumiseni oli ratkaiseva syy vaalitappioon. *Yle* 13.2.2024. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20074358>, viitattu 30.9.2024.
- Uskali, T., & Kuutti, H. (2016). *Datajournalismin työkäytännöt*. Tampere: Vastapaino.

- Walgrave, S., & Van Aelst, P. (2006). The contingency of the mass media's political agenda setting power: Toward a preliminary theory. *Journal of Communication* 56(1), 88–109. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00005.x>
- WAPOR (2024). Resources for Journalists. WAPOR. Viitattu 30.9.2024. <https://wapor.org/resources/resources-for-journalists/>
- Waris, O. (2022). Yllätysnimi teki presidenttikyselyssä uskomattoman nousun – tutkija: ”En muista uraltani vastaavaa”. *Ilta-Sanomat* 27.5.2022. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000008841320.html>, viitattu 30.9.2024.
- Waris, O. (2024). Tutkijat perustelevat, miksi Haaviston puolisoa koskevasta tutkimustuloksesta kerrottiin etukäteen Ylelle. *Ilta-Sanomat* 5.2.2024. Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010205074.html>, viitattu 14.3.2025.
- Wass, H. (2023). Duunivaalit -sarjan kolumni. *Duunitori* 15.2.2023. Saatavissa: <https://duunitori.fi/tyoelama/duunivaalit-hanna-wass>, viitattu 30.9.2024.
- Wass, H., Kärriylä, I., Luostari, R., & Isotalo, V. (2024). Äänestäjät ja ehdokkaat blokkiutuvasa politiikassa. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, E., Rapeli, L. & Söderlund, P. (toim.) *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*. Helsinki: Oikeusministeriö, 44–65. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-875-4>.
- Wiberg, M. (2016). Puoluekanta on kateissa myös mielipidemittauksissa. *Verkkouutiset* 22.6.2016. Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/a/puoluekanta-kateissa-myos-mielipidemittauksissa>, viitattu 30.9.2024.
- Wise, D., & Brewer, P. R. (2010). News About News in a Presidential Primary Campaign: Press Metacoverage on Evening News, Political Talk, and Political Comedy Programs. *Atlantic Journal of Communication* 18(3), 127–143. <https://doi.org/10.1080/15456871003742070>
- Yle (2021). Ärsyttävätkö toimittajien jutut? Mediakritiikki palaa TV1:n perjantai-iltoihin. *Yle* 14.1.2021. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/01/14/arsyttavatko-toimittajien-jutut-mediakritiikki-palaa-tv1n-perjantai-iltoihin>, viitattu 30.9.2024.
- Yle (2022). Miten Mika Aaltolasta tuli ulkopolitiikan tunteiden tulkki? *Yle* 18.11.2022. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-60895808>, viitattu 30.9.2024.
- Yle (2024a). Millaisista asetelmista vaaliuurnille suunnataan? *Yle* 17.1.2024. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-67707457>, viitattu 30.9.2024.
- Yle. (2024b). Suuri vaalikeskustelu. *Yle* 25.1.2024. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-66656233>, viitattu 30.9.2024.
- Yle. (2024c). Presidentinvaalit: Tulosilta. *Yle* 28.1.2024. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-67762120>, viitattu 30.9.2024.
- Yle. (2024d). Presidentinvaalit 2024: Tulosilta ruotsiksi. *Yle* 28.1.2024. Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-67015262>, viitattu 14.3.2025.